

**JAARRAPPORT
STICHTING KRÖLLER-MÜLLER MUSEUM
2018**

M MAZARS

28 MAART 2019

Mazars N.V.
Gewaarmerkt
voor identificatiedoeleinden

INHOUDSOPGAVE

- 2 Voorwoord
- 4 Bestuursverslag
- 56 Bijlagen
- 66 Balans per 31 december 2018
- 68 Categoriele exploitatierekening 2018
- 74 Toelichting bij de Jaarrekening 2018
- 97 Toelichting bij de Categoriele exploitatierekening 2018

Afbeelding voorzijde
Odilon Redon, *La liseuse (De lezende vrouw)*, 1895-1900
particuliere collectie

 MAZARS

28 MAART 2019

Mazars N.V.
Gewaarmerkt
voor identificatiedoeleinden

VOORWOORD

2018 was voor het Kröller-Müller Museum een jaar om trots op te zijn. Dat geldt zeker voor het bezoekersaantal, dat met 397.312 het hoogste was sinds 2003. Met tentoonstellingen in het buitenland kwamen nog eens ruim 1 miljoen mensen in aanraking met de collectie van het museum.

Niet minder belangrijk is het ambitieuze en inhoudelijk rijke tentoonstellingsprogramma dat werd gerealiseerd, waarin het hele spectrum van het museum aan bod kwam, van de late negentiende eeuw met *Odilon Redon. La littérature et la musique* tot het heden, met de nieuwe experimentele reeks *Vestibulum*.

Na *Redon* was het tweede omvangrijke tentoonstellingsproject *Als kunst je lief is*. In deze tentoonstelling, die samen met de Vereniging Rembrandt werd georganiseerd, werden eenmalig ruim tachtig topwerken uit veertig Nederlandse musea bijeengebracht die de afgelopen tien jaar mede met steun van de Vereniging werden verworven. Met de tentoonstelling werd het belang van de Nederlandse museale collecties onderstreept.

De buitenlandse tentoonstellingen van het Kröller-Müller, doorgaans met werken van Vincent van Gogh en tijdgenoten, vormen een structurele activiteit van het museum en een structureel onderdeel van het verdienmodel. De tentoonstellingen dragen bij aan de zichtbaarheid en de bekendheid van het museum in het buitenland en worden benut voor marketing en publiciteit. De door het museum gemaakte afspraken met buitenlandse partners lopen tot in 2023.

Met het in 2018 afgeronde bezoekersonderzoek beschikt het museum over een schat aan (nieuwe) representatieve informatie over de herkomst van het bezoek, vervoer, gezelschap, bezoekenredenen en prijsbeleving. 44% van de bezoekers aan het Kröller-Müller is afkomstig uit het buitenland. De activiteiten op het gebied van de buitenlandse marktwerking, mede in samenwerking met Het Nationale Park De Hoge Veluwe, dragen bij aan de groei van zowel groepsbezoek als individueel bezoek. In combinatie met de dit jaar voor de derde maal uitgevoerde merkanalyse levert het bezoekersonderzoek bouwstenen voor de strategie op het gebied van onder meer communicatie en marktwerking.

Een belangrijke wijziging in de organisatie was de splitsing van de Afdeling Collectie en presentatie in twee afzonderlijke afdelingen: Collectie & onderzoek en Presentatie. Met deze splitsing zijn twee volwaardige onderdelen van de museale bedrijfsvoering ontstaan en wordt er meer structuur gegeven aan de taken en werkzaamheden van de medewerkers. Het resultaat is een slagvaardiger organisatie, die beter is toegerust voor het realiseren van de ambities op het gebied van zowel de tentoonstellingsprogrammering als het collectiebeheer, voor het realiseren van grote restauratieprojecten en het intensieve (buitenlandse) bruikleenverkeer.

In de organisatie als geheel zijn ook dit jaar door het vertrek van pensioengerechtigde medewerkers weer jonge medewerkers in de organisatie gekomen, voor wie het Kröller-Müller nog steeds een aantrekkelijke werkgever blijkt.

Na een reeks behaalde resultaten op het gebied van energiereductie en andere acties op het gebied van duurzaamheid is het museum eind 2018 het certificeringstraject Breeam In Use NL gestart. Naar verwachting wordt dit in de eerste helft van 2019 afgerond. Doelstelling is het behalen van de waardering Excellent.

De gewenste uitbreiding van het museumgebouw blijft een belangrijke stip aan de horizon. De in 2017 gestarte voorbereidingen zullen ook in de komende periode worden voortgezet.

Bij alle goede ontwikkelingen in 2018 wil ik graag nog eens benadrukken hoe belangrijk de gulle bijdragen en steun van particulieren en fondsen zijn voor het realiseren van de ambities van het museum. De resultaten van het Helene Kröller-Müller Fonds en de betrokkenheid van onze donateurs bij het fonds zijn van grote waarde.

Ook het belang van de BankGiro Loterij kan niet genoeg worden benadrukt. De jaarlijkse bijdrage uit de opbrengst van de loterij is onmisbaar voor het financieren van aanwinsten voor de collectie.

Met de in 2018 behaalde resultaten en de genoemde ontwikkelingen, gevoegd bij de huidige financiële positie, is het Kröller-Müller Museum optimistisch ten aanzien van de ontwikkelingen in 2019 en later.

Graag wil ik onze Raad van Toezicht zeer bedanken voor de samenwerking in het afgelopen jaar.

Mijn bijzonder grote dank gaat uit naar onze medewerkers, die zich ook in 2018 met grote kennis van zaken, betrokkenheid en enthousiasme voor het museum hebben ingezet en een mooi jaar mogelijk hebben gemaakt.

Otterlo, 26 maart 2019
E.J.H. Pelsers
Directeur

BESTUURSVERSLAG

 MAZARS

28 MAART 2019

Mazars N.V.
Gewaarmerkt
voor identificatiedoeleinden

A. ALGEMEEN

STICHTING KRÖLLER-MÜLLER MUSEUM

De Stichting Kröller-Müller Museum is op 14 maart 1928 opgericht. Het museum oefent zijn activiteiten uit in de rechtsvorm van een stichting.

MISSIE

In lijn met het levensdoel van oprichtster Helene Kröller-Müller luidt de missie van het museum:

Als internationaal toonaangevend museum wil het Kröller-Müller Museum zijn Nederlandse en buitenlandse gasten optimaal laten genieten van de wereldberoemde collectie van werken van Vincent van Gogh en zijn tijdgenoten én van de kunstenaars die na hen bepalend zijn gebleken in de kunstgeschiedenis.

Het Kröller-Müller Museum positioneert zich als museum voor moderne en hedendaagse kunst en hanteert daarbij de volgende waarden: vooraanstaand, internationaal, stijlvol en ontspannen. Uit onderzoek blijkt dat bezoekers vooral worden aangetrokken door de internationale topkwaliteit van de collectie, de op een na grootste Van Goghcollectie ter wereld, de beeldentuin en door bijzondere tentoonstellingen. De ligging in de prachtige natuur van Het Nationale Park De Hoge Veluwe speelt een belangrijke rol bij het onderscheidend vermogen van het Kröller-Müller Museum. Het museum is werkelijk uniek en elk seizoen anders. De belofte aan de bezoekers van het museum luidt dan ook:

Nergens anders ter wereld geniet je zo intens van de kunst door de fenomenale collectie en de unieke ligging midden in de prachtige natuur.

Het museum stelt bezoekers in staat te genieten en te ontspannen. Zonder wachtrijen, 'time-slots', bloktijden en andere beperkingen kom je in het Kröller-Müller driehonderdwaalf dagen per jaar dicht bij de kunst.

B. GANG VAN ZAKEN GEDURENDE HET VERSLAGJAAR EN DE SITUATIE PER BALANSDATUM

OPERATIONEEL

Bezoekers

In 2018 ontvangt het Kröller-Müller Museum 397.312 bezoekers in Otterlo. De prognose van de bezoekersaantallen (350.000) wordt hiermee ruimschoots gehaald. Na het recordjaar in 2014 met bijna 392.000 bezoekers sluit het museum het jaar 2018 af met het hoogste aantal bezoeken in Otterlo sinds 2003 (150-ste geboortedag Vincent van Gogh). Het aandeel Museum-kaarthouders komt met 98.504 uit op 24,8% van het totaalbezoek.

Ook buitenshuis trekt het museum veel publiek. Met tentoonstellingen in Margate, Tokyo, Kyoto, Vicenza en Kopenhagen bereikt het museum in 2018 ruim 1 miljoen bezoekers. Hiermee komen in totaal bijna 1,5 miljoen mensen fysiek in aanraking met de collectie van het Kröller-Müller Museum.

Bezoekersevaluatie en bezoekersprofiel

Het in 2016 gestarte bezoekersonderzoek wordt in april 2018 afgerond. In totaal zijn 6.472 bezoekers op locatie geïnterviewd, van wie 2.828 afkomstig uit het buitenland en 3.654 uit Nederland. Behalve relevante gegevens over herkomst en profiel van de Nederlandse en de buitenlandse (44% van het totale bezoek) bezoeker, levert het onderzoek ook informatie over prijsbeleving, websitebezoek en herhaalbezoek. (Zie voor alle details de bijlage Bezoekersonderzoek 2016-2018 op pagina 57).

Merkanalyse

In 2018 voert Hendrik Beerda brand consultancy een derde strategische merkanalyse (na eerdere analyses in 2014 en 2016) uit voor het Kröller-Müller Museum. Op verzoek van het museum zijn als benchmarkmusea gedefinieerd: Rijksmuseum, Van Gogh Museum, Mauritshuis, Stedelijk Museum Amsterdam, Hermitage Amsterdam, Museum Boijmans van Beuningen, Frans Hals Museum, Kunsthal Rotterdam, Groninger Museum en Gemeentemuseum Den Haag.

Merkracht, bekendheid en waardering

Het Kröller-Müller Museum behoort tot de sterkste museummerken van Nederland. Het merk staat 41ste op de ranglijst van sterkste cultuurmerken en vijfde op de ranglijst van de sterkste Nederlandse museummerken. Van de benchmarkmusea staan het Rijksmuseum en het Van Gogh Museum boven het Kröller-Müller. De andere musea staan alle (ver) achter, op beide ranglijsten. Het museum is ten opzichte van 2016 gestegen van de 53ste naar de 41ste positie in de lijst van sterkste cultuurmerken en is één plaats gestegen op de lijst van sterkste Nederlandse museummerken. De top drie van deze laatste lijst bestaat uit het Anne Frank Huis (al sinds 2012 op nummer 1), het Rijksmuseum en het Van Gogh Museum. De vierde positie wordt ingenomen door het Spoorwegmuseum.

M MAZARS

28 MAART 2019

Mazars N.V.
Gewaarmerkt
voor identificatiedoeleinden

In de index merkkracht Nederlandse top 25 neemt het Kröller-Müller Museum met een score van 77 een vijfde positie in ten opzichte van de hoogste score (100) van het Anne Frank Huis. Het Rijksmuseum heeft een index van 91 en met een index van 81 van het Van Gogh Museum is de kracht van het merk Kröller-Müller goed te noemen en hoger dan in 2012 en 2016 en gelijk aan 2014.

De spontane bekendheid van het Kröller-Müller Museum is met een vijfde positie goed te noemen. Deze positie deelt het museum met het Stedelijk Museum Amsterdam. Het Kröller-Müller is het enige niet in Amsterdam gevestigde museum in de top vijf van spontane bekendheid van musea en monumenten.

In de ranglijst van geholpen bekendheid neemt het museum een vierde plaats in. 79% van de Nederlanders kent het Kröller-Müller. Voor het Rijksmuseum en het Van Gogh Museum is dit percentage respectievelijk 85% en 81%.

Merkpersoonlijkheid

Het Kröller-Müller Museum is vooral een creatief en uniek merk in de ogen van degenen die het museum van naam kennen. Ook wordt het museum door meer dan 10% gezien als sympathiek, actief, degelijk, zelfverzekerd en gedurfd. Dit komt overeen met de eerste uitkomsten uit het publieksonderzoek dat wordt uitgevoerd tijdens de tentoonstelling *Als kunst je lief is*. Op de vraag welke eigenschappen men goed bij het Kröller-Müller vindt passen antwoordt 65% van de respondenten uniek, 53% zegt het museum sympathiek te vinden, 42% vindt het museum creatief en 30% kwalificeert het museum als degelijk. 25% van de respondenten vindt het museum ook actief en zelfverzekerd.

De compositie van de merkpersoonlijkheid van het Kröller-Müller Museum komt overeen met de merkpersoonlijkheid van een sterk merk in de museumsector. Het museum heeft de uitstraling van sympathiek, creatief en actief museummerk kunnen consolideren in 2018. In de top 25 musea staat het museum in de categorie 'uniek merk' op de 14de positie, achter het Rijksmuseum, het Van Gogh Museum en de Kunsthal Rotterdam. Het Anne Frank Huis wordt het vaakst genoemd als uniek merk.

Merkprestatie

Onder bekenden met het Kröller-Müller Museum koppelt 21% het museum aan een prettige sfeer en een aantrekkelijk gebouw. Hiermee scoort het museum hoger dan het gemiddelde museum in Nederland. 18% van de bekenden koppelt het merk Kröller-Müller aan internationale klasse, leerzaam en onderscheidend aanbod. Ook wordt het museummerk geassocieerd met hoge kwaliteit van het aanbod, en leuk en ontspannend aanbod. Op deze aspecten scoort het Kröller-Müller Museum minder dan het gemiddelde van alle musea. Daarnaast blijft het museum relatief veel achter bij het gemiddelde op leerzaam aanbod, goede informatievoorziening, positieve media-aandacht, aanbod geschikt voor kinderen, vriendelijk personeel en vernieuwend aanbod.

Tentoonstellingen

Met *Odilon Redon. La littérature et la musique* zet het museum in 2018 de succesvolle reeks tentoonstellingen rond grote kunstenaars uit de collectie voort. De tentoonstelling is gebaseerd op recent onderzoek, dat nieuw licht werpt op de grote rol die literatuur en muziek spelen in het leven en werk van de Franse kunstenaar Odilon Redon (1840-1916). *La littérature et la musique* toont 167 schilderijen, pastels, tekeningen en litho's, afkomstig uit een grote (anonieme) particuliere collectie, de eigen rijke Redoncollectie van het museum en een aantal bruiklenen uit andere collecties. Met name de inhoudelijke verwantschap en interactie tussen het grote aantal werken uit de particuliere collectie en de werken van het Kröller-Müller maken de tentoonstelling uniek.

Odilon Redon. La littérature et la musique is samengesteld door gastconservator Cornelia Homburg. Bij de tentoonstelling verschijnt een gelijknamige publicatie bij nai010 uitgevers met bijdragen van een internationaal gezelschap van vooraanstaande auteurs op het gebied van het symbolisme en van Redons oeuvre. De tentoonstelling reist door naar de Ny Carlsberg Glyptotek in Kopenhagen en is daar te zien van 11 oktober 2018 tot en met 20 januari 2019.

Odilon Redon. La littérature et la musique wordt geflankeerd door een presentatie van Redons tijdgenoot Henri Fantin-Latour, een van de eerste kunstenaars in de negentiende eeuw die de lithografie als zelfstandige kunstvorm beoefenen. De presentatie is samengesteld met werken uit de Kröller-Müllercollectie.

Uit de twintigste-eeuwse collectie wordt de thematische tentoonstelling *Oversprong* (met werken van Carl Andre, JCJ Vanderheyden, Isa Genzken, Anish Kapoor, Michael Heizer, Jean-Marc Bustamante, Lucio Fontana, François Morellet, Louise Nevelson, Michelangelo Pistoletto, William Tucker en Henk Visch) samengesteld en een reeks solopresentaties van Carel Visser, Pjotr Müller, Robert Smithson, Armando, Sjoerd Buisman, Jan Dibbets en Barry Flanagan.

De tentoonstelling *Als kunst je lief is* vindt plaats ter gelegenheid van het 135-jarig bestaan van de Vereniging Rembrandt. Voor de omvangrijke tentoonstelling worden tachtig topwerken uit veertig musea bijeengebracht die in de periode 2008-2018 mede met steun van de Vereniging zijn verworven voor de Collectie Nederland. De tentoonstelling toont de volle breedte van de aankopen: schilderijen, tekeningen, foto's, sculpturen, et cetera. Het oudste werk is zo'n 3.000 jaar oud, het meest recente dateert uit 2016. De tachtig werken zijn uit hun gebruikelijke context gehaald en worden in verrassende combinaties getoond. De tentoonstelling, die het belang van het museale verzamelen en van het openbare kunstbezit benadrukt, wordt samengesteld door Peter Hecht, emeritus hoogleraar kunstgeschiedenis aan de Universiteit Utrecht, in nauwe samenwerking met stilist Maarten Spruyt.

Bij de tentoonstelling verschijnt naast een speciale uitgave van het *Bulletin* van de Vereniging Rembrandt de publicatie *De Collectie Nederland is niet af* door Peter Hecht.

Ook de tentoonstelling *Tien topstukken on tour: Voor Nederland verworven dankzij de Bank-Giro Loterij* met topwerken uit het Kröller-Müller Museum, het Van Gogh Museum, het Rijksmuseum en het Mauritshuis, laat de rijkdom zien van de Nederlandse museale collecties en het belang van de bijdragen daaraan van particuliere donateurs.

Tot slot gaat in 2018 onder de titel *Vestibulum* een nieuwe reeks experimentele tentoonstellingen van start in de voormalige door Henry van de Velde ontworpen entree van het museum. In de reeks, die geopend wordt door Maria Barnas, reageren hedendaagse kunstenaars met nieuw te maken werk op de collectie en de geschiedenis van het Kröller-Müller Museum.

M MAZARS

28 MAART 2019

Mazars N.V.
Gewaarmerkt
voor identificatiedoeleinden

Tien topstukken on tour in het Kröller-Müller Museum

M MAZARS

28 MAART 2019

Mazars N.V.
Gewaarmerkt
voor identificatiedoeleinden

Tentoonstellingen in het Kröller-Müller Museum

CAREL VISSER

2 september 2017 - 8 april 2018

PJOTR MÜLLER, BOEK VOOR MO

16 september 2017 - 14 januari 2018

DE MECENAS EN DE 'VERVERSBAAS'. HELENE KRÖLLER-MÜLLER EN BART VAN DER LECK

14 oktober 2017 - 13 mei 2018

ROBERT SMITHSON – SPIRAL JETTY

25 november 2017 - 17 juni 2018

OVERSPRONG

3 februari 2018 - 26 augustus 2018

TIEN TOPSTUKKEN ON TOUR

3 februari 2018 - 25 februari 2018

ARMANDO. NUL-WERKEN

10 maart 2018 - 6 mei 2018

SJOERD BUISMAN

21 april 2018 - 18 november 2018

HENRI FANTIN-LATOUR

19 mei 2018 - 26 augustus 2018

ODILON REDON. LA LITTÉRATURE ET LA MUSIQUE

2 juni 2018 - 9 september 2018

JAN DIBBETS. PERSPECTIEFCORRECTIES

19 juni 2018 - 21 oktober 2018

ALS KUNST JE LIEF IS

30 september 2018 - 3 februari 2019

MARIA BARNAS: SONG FOR THREE ROOMS

17 november 2018 - 31 maart 2019

BARRY FLANAGAN

1 december 2018 - 28 april 2019

Tentoonstellingen in het buitenland

Ook in 2018 worden tentoonstellingen georganiseerd met buitenlandse partners. De tentoonstellingen in Margate, Vicenza en Kopenhagen zijn geheel samengesteld door het Kröller-Müller Museum. *Van Gogh & Japan* is een samenwerkingsproject met het Van Gogh Museum.

ARP: THE POETRY OF FORMS

12 oktober 2017 - 14 januari 2018.

Turner Contemporary, Margate

12.134 bezoekers (2018)

VAN GOGH & JAPAN

14 oktober 2017 - 8 januari 2018

Metropolitan Art Museum, Tokyo

ruim 57.000 bezoekers (2018)

VAN GOGH & JAPAN

20 januari - 4 maart 2018

The National Museum of Modern Art, Kyoto

380.000 bezoekers

TRA IL GRANO E IL CIELO

7 oktober 2017 - 8 april 2018

Basilica Palladiana, Vicenza

345.000 bezoekers (2018)

VAN GOGH. THE RYTHM OF THE WORLD

1 september 2018 - 20 januari 2019

Arken Museum of Modern Art, Ishøj, Kopenhagen

ruim 225.000 bezoekers (2018)

ODILON REDON: LITERATURE AND MUSIC

11 oktober 2018 - 20 januari 2019

Ny Carlsberg Glyptotek, Kopenhagen

ruim 105.000 bezoekers (2018)

Redontentoonstelling in de NY Carlsberg Glyptotek in Kopenhagen

M MAZARS

28 MAART 2019

Mazars N.V.
Gewaarmerkt
voor identificatiedoeleinden

Marketing en communicatie

De marketing en communicatie richt zich enerzijds op de marktwerking buitenland en anderzijds op de twee grote tentoonstellingen van 2018: *Odilon Redon. La littérature et la musique* en *Als kunst je lief is*.

Odilon Redon. La littérature et la musique

In de communicatie wordt benadrukt dat de tentoonstelling nieuw licht werpt op het oeuvre van Redon en voor het eerst de nauwe verwevenheid van literatuur en muziek met zijn beeldende werk centraal stelt. Ook het feit dat de werken in de tentoonstelling, met name dankzij het grote bruikleen uit een anonieme particuliere collectie, eenmalig in deze omvang en samenstelling te zien zijn, creëert urgentie.

De communicatiestrategie is gebaseerd op het bereiken van een brede doelgroep van kunst- en cultuurliefhebbers, met een nadruk op Nederland, Duitsland (Nordrhein-Westfalen), Frankrijk en België. Met regiomarketingpartner VisitVeluwe en Hollandmarketingpartner NBTC (Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen) wordt samengewerkt in de Kunst-Holland en Arte Holland campagne, gericht op de herhalingsbezoeker uit Duitsland, Frankrijk en België.

Voor het genereren van vrije publiciteit in de zogenoemde dichtbij-landen wordt samenwerking gezocht met de Dutch-German Connectie en worden speciale onlinebanner- en Google AdGrants campagnes ontwikkeld, gericht op de Duitse en Vlaamse cultuurliefhebbers en kwaliteitszoekers.

Extra aandacht in de campagne krijgt het onlinedeel, inclusief de eigen website, met korte video's, veel beeld, *stories* en *user generated content*. De aandacht van de media is goed. De vrije publiciteit die de tentoonstelling genereert staat gelijk aan een advertentiewaarde van circa een miljoen euro.

Met drie aaneensluitende radiocampagnes via NPO en Classic FM (spot en non-spot) wordt de tentoonstelling zes weken gepromoot op de Nederlandse radio. Nieuw is de *Emptymeet*, een evenement voor ervaren instagrammers en vloggers met een interessant aantal volgers. De genodigden mogen buiten openingstijd de tentoonstelling en het museum in beeld brengen, zonder opdracht of regie vanuit het museum.

De tentoonstelling trekt in totaal 146.156 bezoekers, waarmee de prognose van 150.000 bezoekers net niet wordt gehaald.

Als kunst je lief is

Voor deze tentoonstelling, georganiseerd in samenwerking met de Vereniging Rembrandt, geldt dat de bezoeker de eenmalige kans krijgt om tachtig zeer uiteenlopende topwerken uit veertig Nederlandse musea op één plek bij elkaar te zien.

Voor de tentoonstelling wordt een grootschalige multimediale campagne opgezet samen met de marketing- en communicatiecollega's van de Vereniging Rembrandt. Het Kröller-Müller faciliteert daarnaast vele ledenactiviteiten van de Vereniging. Ook is er een uitgebreid lezingenprogramma.

30 SEP 2018
03 FEB 2019

Kröller
Müller

ALS
KUNST
JE
LIEF
IS

Ontdek in één tentoonstelling
80 belangrijke aanwinsten
voor 40 musea!

 Vereniging
Rembrandt

Campagnebeeld *Als kunst je lief is*

 MAZARS

28 MAART 2019

Mazars N.V.
Gewaarmerkt
voor identificatiedoeleinden

De tentoonstelling trekt in 2018 97.588 bezoekers. De prognose voor de totale looptijd van de tentoonstelling is 110.000 bezoekers (30.000 meer dan gemiddeld in dezelfde periode). Met 116.586 bezoekers op de sluitingsdag in 2019 wordt deze prognose gehaald. Gedurende de tentoonstelling wordt een publieksonderzoek gehouden.

Van Gogh. Of Wheat Fields and Clouded Skies

Vanaf 12 juli is de film *Van Gogh. Of Wheat Fields and Clouded Skies* in de Nederlandse bioscopen en filmhuizen te zien. De film laat van Vincent van Gogh zien door de ogen van verzamelaar Helene Kröller-Müller. De film wordt door productiemaatschappij 3D Produzioni in Milaan gemaakt naar aanleiding van de tentoonstelling *Tra il Grano e il Cielo* in Vicenza. Voor de promotie van de film wordt samengewerkt met ABC Filmdistribution, Nexo digital en Classic FM. Als onderdeel van de serie *Arts in Cinema* zal de film gedurende een jaar te zien zijn. Behalve in Nederland wordt de film gedistribueerd in negentien landen over de hele wereld: USA, Malta, Rusland, Roemenië, Oekraïne, Australië, België, Colombia, Ierland, Finland, Canada, Nieuw-Zeeland, Zweden, Zwitserland, Hongarije, Tsjechië, Slovenië en Uruguay. De Telegraaf noemt de film 'een grote lofzang op Vincent van Gogh en de verzamelaarster Helene Kröller-Müller' en 'een lange reclamefilm voor het museum'.

Are you looking for 'Terrace of a café at night'?

The painting *Terrace of a café at night (Place du Forum)* by Vincent van Gogh is part of the collection of the Kröller-Müller Museum in Otterlo, the second largest Van Gogh collection in the world. Take a look at the paintings in the collection of the Van Gogh Museum.

[EXPLORE THE COLLECTION >](#)

In de social mediakanalen van het Van Gogh Museum (wereldwijd 4,5 miljoen volgers) wordt verwezen naar werken van Vincent van Gogh uit de Kröller-Müllercollectie

Stichting Van Gogh Europe

Het Kröller-Müller Museum is samen met het Van Gogh Museum Amsterdam en Van Gogh Brabant founding partner van *Van Gogh Europe*, opgericht in 2012. Doel van de stichting is om Van Goghs erfgoed in Europa zo breed mogelijk toegankelijk te maken. In 2018 treden het Drents Museum en het huis in London (Hackford Road) toe, waar Vincent van Gogh heeft gewoond. Onder begeleiding van het Van Gogh Museum ontwikkelt Van Gogh Europe de *Happy Birthday* campagne (rond de verjaardag Vincent van Gogh) en een tweede #followvan-gogh campagne.

Internationale marktwerking

Het museum bewerkt actief de buitenlandse (groeps)markt, met als voornaamste 'doel-landen' Duitsland, België, Verenigde Staten, Frankrijk, Japan, China, Italië, Groot-Brittannië en Spanje. Voor deze doelgroep zijn speciale materialen en producten ontwikkeld zoals een brochure, factsheets, een e-nieuwsbrief, arrangementen en inspiratietours. De inmiddels opgebouwde database bevat vierhonderd relevante contacten. In 2018 wordt extra ingezet op China en Verenigde Staten. Samen met Het Nationale Park De Hoge Veluwe investeert het museum via Nextport China in de Chinese markt.

Net als in 2017 is het museum in 2018 partner in de NBTC-campagne Kunst Holland en Arte Hollande. Samen met onder meer het Van Gogh Museum, het Rijksmuseum en het Mauritshuis wordt een campagne gemaakt, gericht op de herhaalbezoeker uit Nordrhein-Westfalen, Niedersachsen, Vlaanderen en Noord-Frankrijk. In de vele off- en online uitingen is het Kröller-Müller Museum met de twee tentoonstellingen *Odilon Redon. La littérature et la musique* en *Als kunst je lief is* opgenomen.

Op 7 oktober organiseert regiopartner VisitVeluwe in het museum een *Cyclesummit* voor tachtig fietstouroperators uit achtentwintig landen. In dezelfde week worden op uitnodiging van Hollandmarketing touroperators uit acht landen naar Nederland gehaald voor de zogenoemde *Global Trade Show*. Met VisitVeluwe en Marketing-Oost als gastheren krijgt het museum een belangrijke plaats in het driedaagse programma met speeddategesprekken en speciale programma's in het museum voor in totaal zestig touroperatorgroepen uit zeven verschillende landen.

Supporterschap gemeente Ede

Op 4 april 2018 wordt een nieuw convenant getekend dat met terugwerkende kracht ingaat met een looptijd van vier jaar tot en met 2020. Het jaarlijkse budget van € 60.000 wordt besteed aan educatieve projecten en daaruit voortvloeiende kosten voor leerlingenvervoer naar het museum en aan de ontwikkeling van citymarketingactiviteiten.

Online marketing en campagnes 2018

Facebook

Op Facebook heeft het museum in 2018 in totaal 26.880 (inter)nationale volgers waarvan 37% Nederlanders, 9% Belgen, 6% Amerikanen en 5% Duitsers. Met betaalde campagnes wordt aandacht gegenereerd voor de tentoonstellingen *Odilon Redon. La littérature et la musique* en *Als kunst je lief is*. Hiermee bereikt het museum respectievelijk 154.035 en 160.883 personen. Om nieuwsbriefabonnees te werven wordt in samenwerking met Dutch-German connection een bescheiden campagne opgezet voor kunst- en cultuurliefhebbers uit België en Duitsland. Het bereik is 20.554 personen. Hierdoor kan voor het eerst een Duitstalige nieuwsbrief verzonden worden naar ruim tachtig nieuwe abonnees. Met een brandingcampagne voor dezelfde doelgroep zijn 144.639 personen en 5.311 kliks naar de website bereikt.

Promoted posts van het museum met feitjes uit de *Tijdlijn* (pagina 29) bereiken 20.554 personen. Daarnaast worden met een zomercampagne in zowel België als Duitsland op Facebook en Instagram samen bijna 275.000 personen bereikt en ruim 7.000 kliks naar de *Tijdlijn*. Een eindejaarscampagne bereikt 20.944 personen.

Instagram

Instagram is mondiaal het hardst groeiende online medium, ook voor het museum. Het aantal volgers stijgt van 8.322 in 2017 naar 19.422 in 2018. Veel betaalde campagnes voor Facebook zijn ook ingezet op Instagram, wat mede zorgt voor deze groei. In 2018 organiseert het museum voor het eerst een *Emptymeet*, waarbij een selecte groep influencers de Redontentoonstelling en beeldentuin bezoekt na openingstijd. Deze influencers richten zich met name op een jonger publiek. In oktober is er een *Emptymeet* in *Als kunst je lief is*, waar influencers de tentoonstelling en beeldentuin bezoeken voor openingstijd. De berichten en verhalen leveren gezamenlijk zo'n 2.000 nieuwe volgers op.

Google AdGrants campagnes

De (non-profit) Google AdGrants campagnes dragen bij aan internationaal bereik voor de online collectie, branding en betrokkenheid bij het museum en de tentoonstellingen en conversie/kaartverkoop. In 2018 zijn ruim 2.4 miljoen impressies, ruim 188.000 clicks naar de website en ruim 810 ticketverkoppen gerealiseerd.

Google Display Netwerk (GDN) campagnes

Met bannercampagnes zijn de tentoonstellingen *Odilon Redon. La littérature et la musique* en *Als kunst je lief is* onder de aandacht gebracht van een breed cultuurminnend publiek in Nederland, Vlaanderen en Noordrhein-Westfalen. De campagnes dragen (secundair) bij aan branding van het museum. De banners zijn vertoond in de context van premium sites tegen lage kosten (nu.nl, volkskrant.nl, marktplaats.nl, demorgen.be, standaard.be, spiegel.de, rp-online.de). Aanvullend is ingekocht op Persgroep (Volkskrant, Trouw, Parool). Dit alles resulteert in ruim 3.8 miljoen vertoningen van Redon en *Als kunst je lief is* advertenties en ruim 6.300 website-bezoeken.

YouTube campagnes

Via YouTube wordt bereik gerealiseerd door retargeting van internationale Kröller-Müller Museum website-bezoekers, die mogelijk een bezoek aan Nederland willen brengen. Zij krijgen de promotiefilm voor het museum te zien van internationale vloggers. Door de video's ook aan te bieden aan bezoekers van de 'search the collection' pagina is gewerkt aan grotere zichtbaarheid van het museum onder internationale kunstliefhebbers. In totaal zijn 47.559 impressies (aantal keer dat de vlogs als advertentie zijn gestart) en 7.219 weergaven (aantal keer dat de vlogs minimaal 30 seconden zijn bekeken) gerealiseerd.

Educatie en participatie

Evenementen

In 2018 organiseert het museum weer een reeks evenementen voor diverse doelgroepen, waaronder de zevende editie van de Winterspelen (6 en 7 januari), een weekendprogramma voor kinderen tot 12 jaar, in samenwerking met Museum Arnhem en ArtEZ Hogeschool voor de Kunsten.

Ook neemt het museum weer deel aan de Nationale Museumweek (9 tot en met 15 april). Gedurende de week krijgen families een gratis exemplaar van het *Museumdobbelspel*. Verder krijgen bezoekers het boek *Aanraken a.u.b. – Please Touch* van Christiaan Weijts cadeau. Het is het eerste Kunstgeschenk, waarmee het Instituut voor Kunst en Kritiek (IKK) het denken over kunst wil stimuleren. Het IKK is een samenwerking tussen presentatie-instelling West Den Haag en het onderzoekscentrum Arts in Society van de Rijksuniversiteit Groningen. Het Kröller-Müller Museum is één van de zeven partners van het landelijke muziekproject Art Rocks, geïnitieerd door Museum Boijmans van Beuningen, in samenwerking met de Grote Prijs van Nederland. Bijna 187 bands, singer-songwriters, rappers en musici reageren op de oproep een muziekstuk of lied te maken bij een kunstwerk, 39 van hen kiezen een werk uit het Kröller-Müller. In oktober krijgen twaalf deelnemers een exclusieve masterclass van Blaudzun in het museum.

In augustus worden in samenwerking met het Nationaal Jeugd Orkest twee Redon-concerten in de beeldentuin georganiseerd. Het Firgun Ensemble (strijkkwartet) en het EtCætera Kwintet (blaaskwintet) voegen stukken aan hun repertoire toe van Redons favoriete componisten: Satie, Debussy en Schumann.

Primair onderwijs

Digitale Scheurkalender, ontwikkelingen platform

De Digitale Scheurkalender blijft een van de belangrijkste educatieve visitekaartjes. Het platform wordt uitgebreid en geoptimaliseerd (zie verder onder Diversiteit en inclusiviteit), zes nieuwe Hub's treden toe en nieuwe kalenders zorgen voor een forse toename van gebruikers. In totaal worden de kalenders 4.600 keer bekeken, met een gemiddelde duur van meer dan acht minuten, van Terschelling tot het zuidelijkste puntje van Limburg. De lancering van een speciale kalender over Zuid-Holland, in aanwezigheid van de Commissaris van de Koning, een erfgoedkalender over Arnhem en de eerste Deense scheurkalender veroorzaken zichtbare pieken in de gebruiksgegevens.

In 2018 worden actief nieuwe doelgroepen opgezocht met een speciale kalender voor kwetsbare ouderen in verpleeghuizen en een ISK (Internationale Schakel Klas)-kalender, gericht op jongeren met een migratie-achtergrond, gericht op taalontwikkeling en gecompleteerd met een bezoek aan het museum.

Onze beeldentuin, Ede

Met steun van de gemeente Ede en in samenwerking met Cultura Ede krijgt het succesvolle project *Onze beeldentuin* een vervolg op de Ericaschool in Otterlo en de School met de Bijbel De Kraats in Bennekom. Lokale kunstenaars laten zich inspireren door kunstwerken uit de beeldentuin en verzorgen meer dan vijftig kunstlessen voor ruim vierhonderd leerlingen.

28 MAART 2019

Mazars N.V.
Gewaarmerkt
voor identificatiedoeleinden

'Ik word hier heel blij van. Ik vind het belangrijk dat de school zich op deze manier presenteert. Dat onze kinderen kunst en cultuur in hun bagage meekrijgen, dat delen met elkaar en ernaar leren kijken. Dat ze zich leren verwonderen, daar houd ik van', aldus een moeder van drie kinderen. (EdeStad.nl)

Lezingen / workshops / teamuitjes

Ook dit jaar wordt regelmatig een beroep gedaan op het museum voor educatieve expertise, begeleiding en informatie. Het educatieve team verzorgt lezingen en workshops en is regelmatig vertegenwoordigd in stuurgroepen en denktanks.

Filosofeerteam

Het zes leden tellende Filosofeerteam wordt ingeschakeld voor speciale aanvragen. Binnen het *Pr8-menu* van de gemeente Arnhem en programma cultuureducatie 2017-2018, gemeente Oude-IJsselstreek, informeren de teamleden leerkrachten en ouders over het museumbezoek en begeleiden projecten in het museum zoals *Mijn beeldentuin*.

Samenwerkingen gemeentes / cultuurpunten

In samenwerking met gemeenten (en bemiddelaars) wordt bijgedragen aan (lokale) kunst-educatie. In het vierde jaar van het *Pr8-menu* van de gemeente Arnhem bezoeken 1.518 Arnhemse kinderen het museum. De gemeente Ede verlengt nogmaals het project met gratis busvervoer. 2.400 kinderen en begeleiders bezoeken het museum. De gemeente Oude IJsselstreek bezoekt met alle groepen 5 het museum in kader van het Cultuurmenu Beeldend 2017-2018. Meer dan 1.000 leerlingen en begeleiders bezoeken het museum. Deze samenwerking levert achttien nieuwe Schoolkaarten op. Daarnaast werkt het museum actief samen met cultuurpunten in Apeldoorn, Nunspeet en Lochem.

Voortgezet onderwijs Schoolkaart

Na het succes van de Schoolkaart voor het primair onderwijs wordt de kaart in 2018 ook voor het voortgezet onderwijs geïntroduceerd. Voor € 150 hebben scholen gratis toegang tot het museum en tot de educatieve programma's. De kaart zorgt voor directer contact met de scholen, een betere (inhoudelijke) kwaliteit van het bezoek en voor meer binding. Bovendien kunnen de schoolbezoeken beter worden gepland. De kaart wordt door het voortgezet onderwijs enthousiast ontvangen. In 2018 worden, verspreid over twee schooljaren, negentig Schoolkaarten verkocht.

Leskaarten

Er worden zes nieuwe leskaarten ontwikkeld, die aansluiten bij de nieuwe CKV-domeinen. Deze kaarten worden in 2019 toegevoegd aan het online lesloket. De samenwerking met het Pallas Athene College in Ede wordt gecontinueerd. De school wordt officieel partnerschool van het museum en Het Nationale Park De Hoge Veluwe. De fotoworkshops van Niek Michel worden 29 keer geboekt, voor in totaal 809 leerlingen. De rondleidingen van het freelance rondleidersteam worden 93 keer geboekt.

Hoger onderwijs: stages en onderzoek

Twee stagiairs versterken het educatieve team om de Winterspelen te begeleiden en werker-
varing op te doen met een onderzoek en project voor ISK's. Het team werkt mee aan ongeveer
tien afstudeer- en onderzoekstrajecten, waaronder een onderzoek over de effecten van kunst
bij depressies en een studie naar maatwerk in de kunstensector.

Kinderen met het Museumdobbelspel

Het museum ontvangt 12.022 scholieren uit het primair onderwijs en 27.907 uit het voortgezet Onderwijs. 134 scholen uit het primair onderwijs en 48 scholen uit het voortgezet onderwijs maken gebruik van een Schoolkaart.

Andere doelgroepen / families

Speurspellen, Love is in the art

De gratis speurspellen worden in 2018 in totaal zo'n 10.000 keer meegenomen. Naar een idee van een ArtEZ-student wordt een nieuw speurspel voor volwassenen ontwikkeld, *Love is in the art*, dat gebruikers langs een aantal 'liefdevolle kunstwerken' leidt. Zes maanden na de eerste druk (2.500 exemplaren) volgt een tweede (2.500) en het spel krijgt een vaste plek in het aanbod.

Blind dates bij Odilon Redon. La littérature et la musique en Als kunst je lief is

Er verschijnen vier nieuwe *Blind dates*, onder meer bij Redons *Het rode kamerscherm (met Pegasus)* en Roni Horns *Opposites of white*. De *Blind dates* worden toegestuurd via de post en nodigen uit tot een creatief (voor)onderzoek. In het museum volgt de 'echte' ontmoeting met het kunstwerk en is er een presentje, dat wordt uitgereikt door de beveiligers. Meer dan 150 families ontvangen een of meerdere *Blind dates*.

Het STOERE Kunstboek

Op 29 oktober verschijnt in samenwerking met Uitgeverij Leopold *Het STOERE Kunstboek. Op avontuur in het Kröller-Müller Museum*, voor iedereen vanaf 8 jaar. Het boek bevat bijdragen van onder anderen Imme Dros, Jochem Myjer en Paul van Loon. Het is verkrijgbaar in de boekhandel en online en wordt met een bijdrage van het Helene Kröller-Müller Fonds gratis verstrekt aan scholen met een Schoolkaart

Filosoferen met Redon

Op vijf dagen tijdens de zomervakantie is het Filosoferenteam aanwezig in de tentoonstelling *Odilon Redon. La littérature et la musique*. Onder het motto 'Mag ik je een mooie vraag aanbieden' stelt het team geïnteresseerde bezoekers een filosofische vraag, (desgewenst) gevolgd door een kort gesprek. Er vinden er zo'n tweehonderd gesprekken plaats met individuele bezoekers en families.

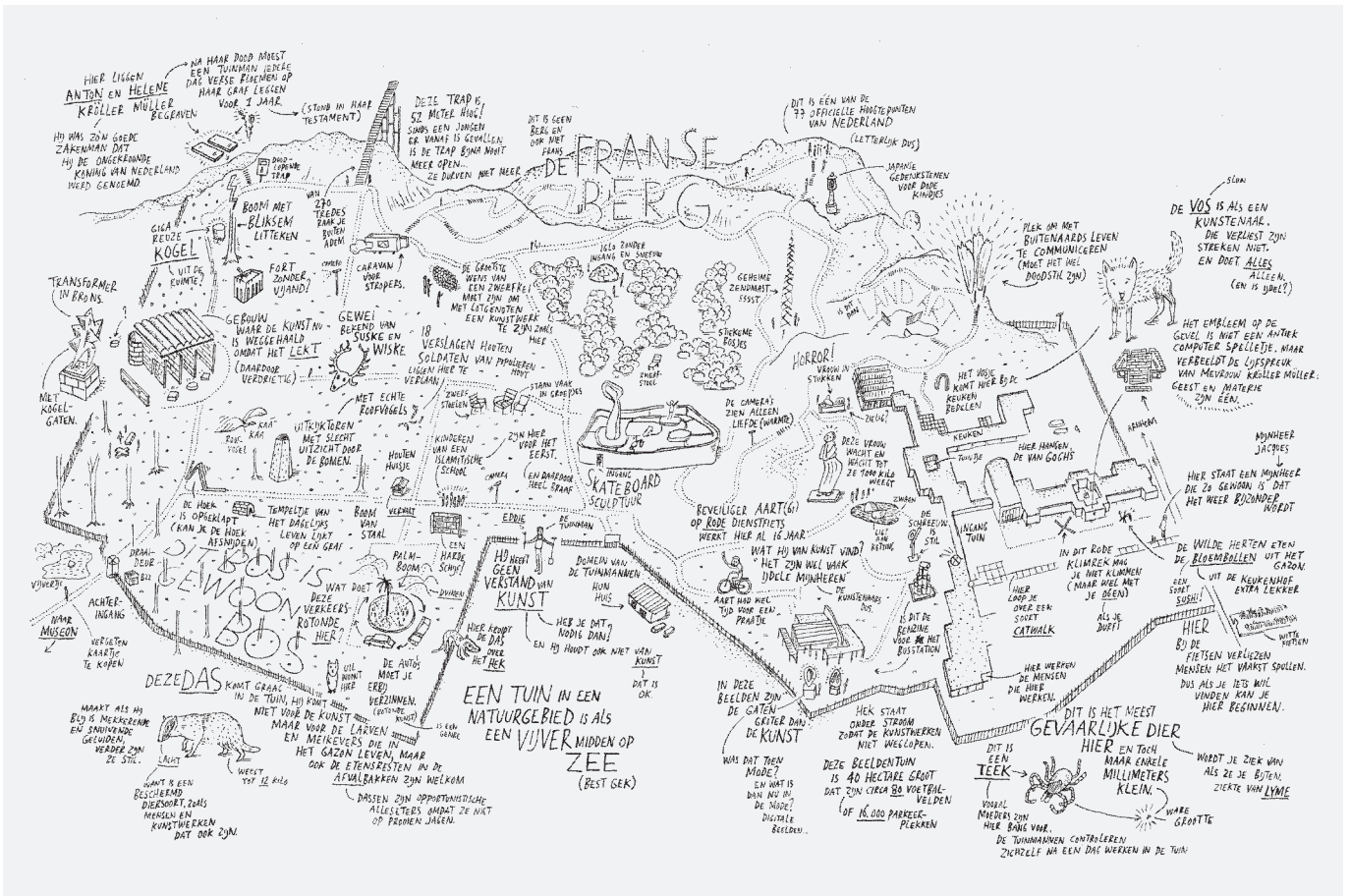
Podcasts en masterclass

Het museum experimenteert met podcasts bij de tentoonstelling *Odilon Redon. La littérature et la musique*. Gastconservator Cornelia Homburg spreekt met violist Pieter van Loenen (Young Artist in Residence NJO) over Redon en zijn passie voor klassieke muziek. Het interview, met live gespeelde fragmenten, wordt 497 keer beluisterd in het Nederlands en 184 keer in het

Engels. Imme Dros deelt Redons voorkeur voor klassieke helden, hun listen en fantasiewezens. Zij vertelt het verhaal achter het werk *Le Cyclope* dat 304 keer wordt beluisterd.

Museumdobbelspel – nieuwe edities en verspreiding

Het *Museumdobbelspel* krijgt een herdruk en wordt zo'n 8.000 keer uitgedeeld aan families. Het door het Kröller-Müller Museum ontwikkelde spel wordt, onder licentie, nu door heel Nederland gespeeld: onder andere in de vier Musea voor Wereldculturen, het Bonnefantenmuseum, het Van Abbe Museum, Kunsthal KAdE, het Dordrechts Museum, Concordia in Enschede en het Textielmuseum Tilburg.

Tekening van Jan Rothuizen uit Het STOERE Kunstboek, op 10 januari 2019 gepubliceerd in de Volkskrant

Zwaan en het raadsel van de vierkantjes

De prentenboekenserie van Zwaan wordt uitgebreid met een nieuw deel: *Zwaan en het raadsel van de vierkantjes*. Het verhaal is geïnspireerd op de tentoonstelling *De mecenas en de 'verversbaas'*. *Helene Kröller-Müller en Bart van der Leck* en introduceert op een speelse manier de ideeën van Van der Leck en de kunstenaars van De Stijl. Het boek is gratis bij aanschaf van een Schoolkaart.

Rondleidingen

Het freelance rondleidersteam verzorgt 747 rondleidingen voor het algemene publiek.

Diversiteit

Het Kröller-Müller Museum onderschrijft de vier principes van de Code Culturele Diversiteit en past deze zoveel mogelijk toe. Het museum is er voor alle Nederlanders en wil zoveel mogelijk een afspiegeling zijn van de samenleving. Het museum wil een verbinding tot stand brengen met een zo breed mogelijk publiek en werkt hiervoor samen met partners.

Familiedag Zwaan zoekt een vriendje

Het Kröller-Müller Museum doneert jaarlijks zo'n honderd prentenboeken van *Zwaan zoekt een vriendje* aan de Voorlees-express Arnhem: een project voor laaggeletterde families, georganiseerd door Vluchtelingenwerk Oost-Nederland. Met een bijdrage van Nysingh Advocaten en Notarissen voor gratis busvervoer wordt het mogelijk om de 'hoofdpersonen' uit het boek ook in het echt te zien. Op 24 juni organiseren Vluchtelingenwerk en het museum een familiedag, begeleid en georganiseerd door het Filosofeerteam en door 'nieuwe Nederlanders'.

Digitale Scheurkalenders: inclusief!

Met de introductie van nieuwe doelgroepen (speciaal onderwijs, ouderen) loopt het museum op tegen technische beperkingen van het Scheurkalender-platform. Samen met Studio-i (expertisecentrum Van Abbe Museum / Stedelijk Museum Amsterdam) en Kiss the Frog maakt het museum het platform volledig inclusief. De kalenders kunnen nu ook bekeken worden op iPads, het contrast en de lettergrootte kunnen worden aangepast, gebarentaal toegevoegd et cetera. Het inclusieve platform wordt gepresenteerd op het Museumcongres 2018 en oogst veel lof.

Project ISK (Internationale Schakel Klas)

Een stagiair onderzoekt welke mogelijkheden het museum kan bieden bij de taalontwikkeling van nieuwkomers en bij de activering sociale cohesie. Met een projectteam van ISK Het Streek uit Ede wordt een speciale scheurkalender ontwikkeld en een bezoek op maat. De gemeente Ede financiert een meerjarig vervolg. Ook Vluchtelingenwerk Oost-Nederland sluit aan.

Samenwerking Stichting Vier het Leven

Na afloop van het outreach project *Kunst Maakt de Mens* (2015-2017) voor ouderen wordt de samenwerking met de Stichting Vier het Leven voortgezet in de vorm van rondleidingen bij tijdelijke tentoonstellingen en het bijwonen van de muziekzomerconcerten in de beeldentuin.

M A Z A R S

28 MAART 2019

Mazars N.V.
Gewaarmerkt
voor identificatiedoeleinden

Producten uit de 'Zwaan-lijn' in de museumwinkel

M MAZARS

28 MAART 2019

Mazars N.V.
Gewaarmerkt
voor identificatiedoeleinden

Kunst als avontuur, Galerie Wow & Flow

Het landelijke samenwerkingsproject *Kunst als avontuur* (gestart in 2017), dat zich richt op de creatieve ontwikkeling van kunstenaars met een verstandelijke beperking, krijgt een vervolg met de lancering van een (online) platform. Galerie Wow & Flow toont het werk van de kunstenaars en maakt het mogelijk te reageren op hun vragen.

Toegankelijkheid

Het Kröller-Müller Museum is sinds november 2017 partner in toegankelijkheid, een project van Stichting De Zonnebloem en de Vriendenloterij, die zich ervoor inzetten de toegankelijkheid van musea, attracties, voetbalstadions en andere vrijetijdslocaties voor mindervaliden te verbeteren.

De afgelopen jaren voert het museum een aantal aanpassingen en verbeteringen door. Er is een pagina over toegankelijkheid op de website, scootmobiel en hulphonden zijn in het museum toegestaan, er zijn rollators en rolstoelen beschikbaar, de mindervalidentoiletten worden verbeterd en uitgebreid, met een gehandicaptenparkeerkaart kan gratis geparkeerd worden in het park en op een gehandicaptenparkeerplaats, begeleiders van gehandicapten hoeven geen entree te betalen, er zijn rondleidingen voor blinden en slechtzienden en de beveiligingsmedewerkers zijn getraind op het gebied van gastvrijheid voor mensen met een beperking. Regelmatig ontvangt het museum cliënten van de Zonnebloem via het 'andere bedrijfsuitje' en terminale patiënten met de LaatsteWensAmbulance.

Meertalig

Voor de vele buitenlandse bezoekers heeft het museum informatiefolders in acht talen en collectieboeken in vijf talen beschikbaar.

M MAZARS

28 MAART 2019

Mazars N.V.
Gewaarmerkt
voor identificatiedoeleinden

Collectie

Objecten in de collectie

Op 31 december 2018 omvat de collectie 22.005 objecten (inclusief bibliotheek Helene Kröller-Müller), waarvan 406 in langdurig bruikleen. De collectie is als volgt samengesteld: 1.195 schilderijen, 2.023 sculpturen, 12.586 werken op papier, 94 mediakunst, 164 fotografie, 50 tuin- en landschapsarchitectuur, 2.172 architectuur (werken op papier en maquettes), 1.459 toegepaste kunst, 1.025 documentair materiaal, 1.237 bibliotheek Helene Kröller-Müller. 100% van de objecten in de verzameling is geregistreerd, gefotografeerd en opgenomen in de database TMS en voldoet aan de eisen van aanwezigheid en vermelding van standplaats en juridische status in de registratie, afgezien van een kleine, steeds wisselende werkvoorraad. Circa 3,2% van de collectie als geheel wordt getoond: 31,5% schilderijen, circa 42,1% sculpturen, circa 7,2% werken op papier en circa 16,5% toegepaste kunst. 4.077 objecten (18,5% van de collectie) zijn te vinden via de Collectiezoeker op de website.

Tijdslijn

In de *Tijdslijn*, in 2018 gelanceerd als een nieuw onderdeel van de website, worden achtergronden van de collectie en de geschiedenis van het museum op een verhalende en beeldende manier ontsloten. De verhalen achter de schermen worden verteld vanuit het perspectief van de opeenvolgende directeuren van het Kröller-Müller Museum. De *Tijdslijn* is gereed tot en met de periode Bram Hammacher (directeur van 1947-1963). De periode van Rudi Oxenaar (1963-1990) volgt in 2019.

Aankopen en schenkingen

Twee prominente aankopen zijn *Tête de Persée* (circa 1875) van Odilon Redon (Bordeaux 1840-Parijs 1916) en *The Path of Luck* van James Lee Byars (Detroit 1932-Cairo 1997). Beide werken worden permanent op zaal opgesteld.

Odilon Redon werkt lange tijd vrijwel uitsluitend in zwart-wit, met lithografie als zijn voornaamste medium. Pas in de jaren negentig gaat kleur een grotere rol spelen in zijn oeuvre. *Tête de Persée* is een zeer vroeg werk in kleur en een van de vroegste versies van het voor Redon kenmerkende thema van het 'losse' hoofd. Dit thema komt in verschillende vormen en met telkens wisselende betekenissen in zijn werk voor: als hoofd van Johannes de Doper of van Orpheus, of zonder een specifieke identiteit of betekenis. Het Kröller-Müller Museum beschikt over een omvangrijke Redonverzameling, voor het merendeel bijeengebracht door Helene Kröller-Müller. Door de vroege datering en door de thematiek is *Tête de Persée* een belangrijke toevoeging aan de bestaande verzameling.

Een andere belangrijke aankoop is *The Path of Luck* van James Lee Byars, een Amerikaanse beeldhouwer en performancekunstenaar. De vormen in zijn werk: de bol, de halve bol, de ster en de zuil, zijn zowel 'minimaal' als geladen met symboliek. De bol van *The Path of Luck* is de oervorm bij uitstek, eeuwenoud symbool van oneindigheid en van perfectie en zuiverheid. Het blauw van het graniet is de kleur van het hemelse en het goddelijke. Tegelijkertijd is *The Path of Luck* een moderne abstracte sculptuur: een geconcentreerde, tot de kern gereduceerde vorm. Precies over het midden is de tekst THE PATH OF LUCK gegraveerd. De woorden refereren aan het boeddhistische concept van het pad dat leidt naar geluk en geestelijke vrijheid.

Onthulling van de *Tijdljn* door Hans Goedkoop en Saskia Bergmans-Auping (dochter van Willy Auping, conservator en waarnemend directeur van 1938 tot 1947 van het Rijksmuseum Kröller-Müller)

Aankopen en schenkingen

Alexander Archipenko

Geometrisch beeld, 1914

gips, verf en vernis

52 × 11,2 × 12,3 cm, KM 134.099

verworven met steun van de deelnemers van de BankGiro Loterij

Sjoerd Buisman

Bladreconstructie bij Robinia pseudoacacia, 1979

plantaardig materiaal en zeefdruk op papier

66 × 101 × 2,5 cm, KM 134.127

schenking Sjoerd Buisman

Sjoerd Buisman

Gesloten Egelantierspiraal, 2000

brons

84 × 84 × 14 cm, KM 134.128

Sjoerd Buisman

Several grafted cacti; Homage to Brancusi, 1971 / 1976

c-print op dibond

65 × 50 × 0,3 cm, KM 134.129

schenking Sjoerd Buisman

James Lee Byars

The path of luck, 1992

Blauw Afrikaans graniet

Ø 12,5 cm, KM 134.105

verworven met steun van de deelnemers van de BankGiro Loterij

Ewerdt Hilgemann

From sculpture, 2001

piëzografie op Hahnemühlepapier

28 × 36 cm, KM 134.106

Richard Long

River Avon Book, 1979

modder op papier

16,5 × 14,2 × 1,5 cm, KM 134.126

George Minne

De geknielde van de fontein, 1898

marmer

79,5 × 17,4 × 37 cm, KM 134.100

verworven met steun van de deelnemers van de BankGiro Loterij

Odilon Redon

Tête de Persée, circa 1875

olieverf op doek

54,7 × 45,7 cm, KM 134.103

verworven met steun van de deelnemers van de BankGiro Loterij

Marien Schouten

Green Room / Vault, 2016

keramiek, staal en glas

100 x 85 x 95 cm (kop)

500 x 300 cm (glaswand), KM 134.104

verworven met steun van de deelnemers van de BankGiro Loterij (kop)

Marien Schouten

Green Room / Vault, 2016

keramiek, staal en glas

100 x 85 x 95 cm (kop)

500 x 300 cm (glaswand), KM 134.104

schenking Marien Schouten (glaswand)

Jan Toorop

Portret van Rachel Isabella Steyn-Fraser, 1905

potlood, gekleurd krijt op papier

45 × 37,5 cm, KM 134.101

herman de vries

revue integration, 1965-1972

drukwerk op papier

negendelig, variabele afmetingen

KM 134.130 tot en met KM 134.138

Odilon Redon, *Tête de Persée*, circa 1875

M MAZARS

28 MAART 2019

Mazars N.V.
Gewaarmerkt
voor identificatiedoeleinden

Conserveren en restaureren

Twaalf schilderijen worden materiaaltechnisch onderzocht. Acht schilderijen worden geconserveerd, tien gerestaureerd. 72 schilderijen en lijsten krijgen kleine conserverende behandelingen en conditiecontroles vanwege uitgaande bruiklenen. Tien schilderijen en vier lijsten worden gerestaureerd. 35 werken op papier zijn geconserveerd, vijf gerestaureerd. Vijftien beelden, zowel binnen als buiten, worden geheel of gedeeltelijk gerestaureerd. In de beeldentuin vindt regulier onderhoud en schoonmaak plaats van circa dertig beelden. In samenwerking met drie externe restauratoren wordt een begin gemaakt voor een plan van aanpak voor het onderhoud van de circa tweehonderd beelden in de beeldentuin. (Zie voor alle details de bijlage Conserveren en restaureren op pagina 61).

Jean Dubuffet en Tom Claasen

Twee bijzondere en omvangrijke projecten zijn de restauratie van *Jardin d'émmail* (1974) van Jean Dubuffet (Le Havre 1960-Parijs 1985) en de nieuwe versie van *Rocky Lumps* (2005-2006) van Tom Claasen (Heerlen 1964).

De restauratie van *Jardin d'émmail* is in 2016 van start gegaan. In 2018 wordt het betonreliëf van het 600 m² grote werk hersteld, scheuren worden gedicht en het betonoppervlak wordt gerepareerd. Vanaf de late zomer wordt het werk in een werktent geplaatst, zodat het beton goed kan drogen en er ook bij slecht weer doorgewerkt kan worden. Het onderzoek naar de gewenste nieuwe verflaag wordt in 2019 afgerond. De restauratie vindt plaats in samenwerking met de Fondation Dubuffet in Parijs.

In 2017 wordt besloten om een nieuwe versie te maken van *Rocky Lumps*. De oorspronkelijke versie wordt in 2006 in de beeldentuin geplaatst, maar problemen in de constructie leiden al snel tot onbehandelbare schade. In 2015 wordt het werk in overleg met de kunstenaar 'total loss' verklaard en grotendeels vernietigd. In 2018 vindt de zoektocht plaats naar een materiaal voor de nieuw te maken versie: een natuursteen die én duurzaam is én de door Tom Claassen gewenste visuele eigenschappen heeft. Wanneer dit materiaal is gevonden zal in 2019 de productie van de 25 onderdelen van *Rocky Lumps* plaatsvinden, aan de hand van de volledige 3D-documentatie die van het werk is gemaakt.

Depotwerkzaamheden

320 objecten worden naar de restauratieateliers gebracht voor restauratie, onderzoek, fotografie en het opstellen van conditierapporten. 350 objecten worden naar zaal gebracht voor tentoonstellingen en wisselingen van de collectiepresentaties. 227 objecten worden transportklaar gemaakt voor bruiklenen. 1.837 objecten (schilderijen en werken op papier) worden gecontroleerd op de juiste en actuele standplaats en worden van nieuwe labels voorzien.

Van Gogh-survey

De survey van de tekeningen van Vincent van Gogh wordt afgerond. Alle werken zijn opnieuw gefotografeerd, de gebruikte tekenmaterialen zijn opnieuw beschreven en de afmetingen gecontroleerd. De conditie van de werken is beschreven en de mate van lichtgevoeligheid is vastgelegd, wat een richtlijn oplevert voor de tentoonstellingsduur van de individuele werken.

Restauratie van *Jardin d'Émail* in een werktent

Symposium Van Goghs tekeningen, materiaalkeuze, lichtgevoeligheid en risicobeheersing

Op 21 september worden in een symposium de resultaten gepresenteerd van een jarenlang onderzoek naar het materiaalgebruik, de degradatie en de gevolgen daarvan voor het beeld en de conservering van de tekeningen van Vincent van Gogh. Het onderzoek wordt uitgevoerd door de RCE (Rijksdienst Cultureel Erfgoed), het Van Gogh Museum en het Kröller-Müller Museum.

Onderzoek Museale verwervingen vanaf 1933

Ook het landelijke project *Museale verwervingen vanaf 1933* wordt afgerond, een onderzoek naar de herkomstgeschiedenis van de eigen collecties, vanaf 1933 tot en met de Tweede Wereldoorlog, uitgevoerd door de Nederlandse musea. De resultaten van het onderzoek zijn te zien op de website musealeverwervingen.nl.

Van Gogh Worldwide

Van Gogh Worldwide, een initiatief van het RKD-Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis, het Van Gogh Museum en het Kröller-Müller Museum, wordt het belangrijkste platform voor het uploaden, verbinden, presenteren en – bovenal – delen van kennis en onderzoek naar het werk van Vincent van Gogh. Het project richt zich in de eerste fase (november 2017-november 2020) op alle werken van Vincent van Gogh in Nederland (ruim 300 schilderijen en zo'n 900 werken op papier). Uiteindelijk zullen alle circa 2.000 werken van Van Gogh wereldwijd worden toegevoegd. In 2018 wordt besloten om Van Gogh Worldwide bij de uitgangspunten en de principes van het Netwerk Digitaal Erfgoed aan te sluiten. Hiermee wordt het platform een van de eerste projecten die voldoen aan de architectuurprincipes van de DERA (Digitaal Erfgoed Referentie Architectuur). Voor Van Gogh Worldwide betekent dit dat informatie afkomstig uit verschillende bronnen op elkaar aansluit en op een toegankelijke wijze wordt gepresenteerd aan de gebruiker.

Studiemiddag Nederlandse Registrars Groep

Naar aanleiding van de tentoonstelling *Als kunst je lief is*, met veertig Nederlandse museale bruikleengevers, wordt in december een studiemiddag georganiseerd voor de leden van de Nederlandse Registrars Groep. De Brexit en de mogelijke gevolgen daarvan voor het bruikleenverkeer vanuit Nederlandse musea is een van de gespreksthema's.

Veiligheid

De afdeling besteedt veel aandacht aan training en aan het opleidingsniveau van de medewerkers. Een van de twee teamleiders behaalt het DHM-diploma (De Haagse Methodiek), een van de best aangeschreven cursussen op het gebied van beveiliging. De methode richt zich onder meer op de jaarlijkse securitycheck van gebouwen en terreinen. Er vindt een cursus Predictive profiling plaats en er wordt een dreigingsanalyse opgesteld. Predictive profiling wordt een verplicht onderdeel bij de opleiding beveiliging 2.

Een aantal beveiligers krijgt een cursus op het gebied van art-handling, om in geval van een noodsituatie actie te kunnen ondernemen.

De jaarlijkse EHBO-, BHV- en brandweeroefeningen vinden plaats. De negen leden tellende bedrijfsbrandweer voert alle maandelijkse verplichte oefeningen uit en oefent daarnaast regelmatig met naburige collega-brandweerkorpsen.

Gebouwen en terreinen

De aula in de Van de Veldevleugel wordt in gebruik genomen als representatieve ontvangstruimte voor groepen van rond de vijftig personen. Hiervoor zijn bouwkundige aanpassingen doorgevoerd, zoals een verbetering van de akoestiek en een nieuwe scheidingswand tussen de aula en de museale ruimte. Het ontwerp voor de inrichting is van Evelyne Merck (Merk X).

De laatste proeven worden gedaan met een nieuwe toepassing van kunstlicht in de Van de Veldevleugel. Naar verwachting wordt de nieuwe verlichting in 2019 aangebracht.

Er wordt een nieuw raster geplaatst rondom het terrein bij de President Steynbank. Het raster dient onder meer ter bescherming van de 20.000 in 2016 geplante buxusstruiken, ter vervanging van de oude, door schimmel aangetaste planten.

De bibliotheek wordt opnieuw ingericht, waarbij negen nieuwe werkplekken worden gecreëerd. De nieuwe inrichting wordt ontworpen door Architectenbureau Quist-Wintermans.

Uitbreiding

In het *Activiteitenplan Culturele Basisinfrastructuur 2017-2020* heeft het museum uitgesproken zich in deze beleidsperiode te willen inzetten voor een uitbreiding van het gebouw. Hiermee wil het museum aan de verwachtingen van het moderne, (inter)nationale publiek blijven voldoen, een optimale presentatie bieden van collectie en tentoonstellingen en de inkomsten uit de profit centers verhogen.

Met het groeiende aantal bezoekers bereikt het museum op bepaalde momenten de grenzen van zijn capaciteit, vooral in de zomervakantie en tijdens de 'piekdagen' van het schoolbezoek.

De publieksvoorzieningen: ontvangstruimte, garderobe, winkel en restaurant, in de jaren zeventig ontworpen voor een jaarlijks bezoekersaantal van 250.000, zijn allang ontoereikend, een ontvangstruimte voor scholieren ontbreekt zelfs geheel. Ook de beschikbare tentoonstellingsruimte van 3.300 m² is onvoldoende. Door het ontbreken van een tentoonstellingsvleugel moet de vaste collectie telkens gedeeltelijk wijken voor tijdelijke tentoonstellingen, waardoor tijdens inrichtingsperioden bovendien een te groot deel van het museum niet toegankelijk is. Door de ambities op het gebied van de tentoonstellingsprogrammering wordt dit probleem alleen maar nijpend.

In 2018 wordt met medewerking van vijftien interne werkgroepen een Programma van Eisen opgesteld voor de onderdelen collectie, tentoonstellingen, depot, techniek en installaties, beveiliging en veiligheid, automatisering, educatie, restauratie, duurzaamheid, facilitair, horeca, kantoor, winkel, publieksvoorzieningen en toegankelijkheid. Aan het hoofd van de projectorganisatie staat de stuurgroep, bestaande uit de directeur, de zakelijk directeur en het hoofd bedrijfsbureau. De stuurgroep stelt het beleid vast en neemt besluiten. In 2019 zullen verdere stappen worden gezet ten aanzien van het ontwerp, het vergunningetraject en de financiering. Het gehele proces wordt begeleid en aangestuurd door Toornend Partners, Projectmanagement voor bouwen en gebouwen.

M MAZARS

28 MAART 2019

Mazars N.V.
Gewaarmerkt
voor identificatiedoeleinden

FINANCIIEEL

Rijksoverheid

Per 1 januari 2017 is de Erfgoedwet in werking getreden. In de wet zijn met name de beheersactiviteiten vastgelegd ten aanzien van collecties en gebouwen. De publieksactiviteiten blijven onder de culturele basisinfrastructuur (BIS) vallen. Voor 2018 zijn op basis van de meerjarenbegroting 2017-2020 door het Ministerie van OCW de volgende bedragen toegezegd:

- BIS € 1.752.733.
- Erfgoedwet collectiebeheer € 2.070.969.
- Erfgoedwet huisvesting € 4.217.710

Bovengenoemde bedragen zijn inclusief toerekening van prijs- en loon -bijstellingen over de jaren 2015, 2016 en 2017.

In 2018 kent het Ministerie van OCW de volgende bijstelling toe:

- Structurele prijsbijstelling BIS € 5.574.
- Structurele loonbijstelling BIS € 37.270.
- Structurele prijsbijstelling Erfgoedwet collectiebeheer € 6.586.
- Structurele loonbijstelling Erfgoedwet collectiebeheer € 44.037.
- Structurele prijsbijstelling Erfgoedwet huisvesting € 70.351.

De totale subsidietoezegging over 2018 bedraagt € 8.205.230.

Bankgiro Loterij

De BankGiro Loterij is sinds 1999 hoofdbegunstiger van het museum. Het museum werkt sinds 2015 met het zogenoemde 'geoormerkt werven'. De bijdrage uit het geoormerkt werven over 2018 bedraagt € 98.980 en wordt besteed aan de restauratie van *Jardin d'email* van Jean Dubuffet.

Helene Kröller-Müller Fonds

In 2018 krijgt het Helene Kröller-Müller Fonds toezeggingen van in totaal € 440.808. Hiervan wordt € 156.308 ontvangen in 2018. Van deze periodieke giften is € 137.000 bestemd voor specifieke projecten. € 87.000 hiervan is geoormerkt als bijdrage voor de restauratie van *Jardin d'email*, als resultaat van de campagne *Help Jardin d'email*. € 50.000 is geoormerkt voor het opnieuw te realiseren werk *Rocky Lumps* van Tom Claassen. Het Helene Kröller-Müller Fonds draagt met € 100.000 bij aan de tentoonstelling *Odilon Redon. La littérature et la musique*. Met een bijdrage van € 10.000 van autobedrijf Autohaas steunt het Fonds de restauratie van *Boerderij in Duivendrecht bij avond* van Piet Mondriaan. Projectpartner Hof Hoorneman Bankiers steunt de tentoonstelling *Odilon Redon. La littérature et la musique* met een bijdrage van € 15.000.

Help Jardin d'email

Op 11 februari lanceert het Helene Kröller-Müller Fonds de campagne *Help Jardin d'email*. Donateurs kunnen de restauratie van het werk steunen door een of meer vlakken van tien vierkante meter van het 600 m² grote kunstwerk te adopteren à € 5.000 door een eenmalige of periodieke schenking. De donateurs worden automatisch bronzen boeker van het Helene Kröller-Müller Fonds. Eind december zijn 27 vlakken, bijna de helft, geadopteerd, waarmee de teller op € 135.000 staat.

Uitreiking van de cheque van de BankGiro Loterij met van links naar rechts:
Emilie Gordenker, Albert Verlinde, Taco Dibbits, Lisette Pelsers en Axel Rüger

Overig

Het Prins Bernhard Cultuurfonds ondersteunt de tentoonstellingen *Odilon Redon. La littérature et la musique* en *Als kunst je lief is* met elk € 25.000.

Stichting Zabawas ondersteunt de tentoonstelling *Odilon Redon. La littérature et la musique* met € 25.000.

De Stichting Mondriaan Fonds ondersteunt de tentoonstelling *Als kunst je lief is* met € 85.000.

De Vereniging Rembrandt draagt met € 100.000 bij aan *Als kunst je lief is*.

Ondernemerschap

Het Kröller-Müller geeft sinds de verzelfstandiging in 1994 invulling aan ondernemerschap, onder meer door een actief tentoonstellingsbeleid in eigen huis en door het organiseren van tentoonstellingen in het buitenland. Ook spant het museum zich in om evenementen te organiseren op de locatie in Otterlo. Deze inzet heeft geleid tot een continue stroom van inkomsten. De subsidie-inkomsten kennen een structureel karakter, evenals de inkomsten uit entree. Langjarig kan het museum rekenen op een bezoekersaantal van ruim 360.000 bezoekers. Ook de organisatie van tentoonstellingen in het buitenland kent een structureel karakter, waarbij het niveau van 2018 de komende vier jaar zal worden gecontinueerd. Dit maakt dat ruim 90% van de inkomsten een structureel karakter heeft.

Resultaat

Het exploitatieresultaat over 2018 van de Stichting Kröller-Müller Museum bedraagt € 385.889. Het positieve resultaat wordt pro rata verdeeld over de Algemene reserve à € 288.289 en het Bestemmingsfonds OCW à € 97.609.

De totale opbrengsten stijgen ten opzichte van 2017 met bijna € 800.000. Dit wordt met name veroorzaakt door een stijging van de opbrengsten van de BankGiro Loterij (€ 900.000). De opbrengsten uit entreegelden stijgen met bijna € 100.000 door het hogere bezoekersaantal in 2018. De overige publieksopbrengsten dalen doordat er in 2017 een publieksactie was, gefinancierd door de BankGiro Loterij, wat ten gunste kwam van de Museumwinkel. De opbrengsten uit bruikleenvergoedingen zijn in 2018 ook lager dan in 2017.

De salarislaster dalen in 2018 ten opzichte van 2017. De huisvestingskosten stijgen licht. Belangrijkste oorzaak hiervan is gelegen in de stijging van de advieskosten voor de uitbreiding van het museum. Ook nemen de kosten van het onderhoud van de gebouwen toe. De dotatie aan de voorziening groot onderhoud daalt door een aanpassing van de methode van bepaling van de dotatie. Dit gaat gepaard met een vrijval van de voorziening. De aankopen van kunst nemen in 2018 toe met bijna € 1.000.000. Dit wordt gecompenseerd door een fors hogere bijdrage van de BankGiro Loterij via het Helene Kröller-Müller Fonds. De overige lasten stijgen met € 250.000. De grootste veroorzaker hiervan is de toename in de kantoorkosten, veroorzaakt door advieskosten inzake de uitbreiding van het museum, voor dat deel dat wordt gedekt uit het Bestemmingsfonds aanloopkosten uitbreiding museum.

Investeren

De grootste investeringsposten in 2018 betreffen:

- Vervanging raster bij de President Steynbank	€ 84.000,-
- Uitbreiding infrastructuur camerabeveiliging	€ 82.000,-
- Herinrichting bibliotheek	€ 108.000,-
- Aankoop Berlagevitruines	€ 88.000,-

In 2018 is de renovatie van de aula in de Van de Veldevleugel afgerond. In totaal is hiertoe een bedrag van € 860.000,- geïnvesteerd over de jaren 2016, 2017 en 2018.

Duurzaam ondernemen

Eind 2018 wordt gestart met het certificeringstraject Breeam In Use NL, dat naar verwachting in de eerste helft van 2019 wordt afgerond. Doelstelling is het behalen van de waardering Excellent. Het museum sluit zich aan bij de milieubarometer. Hiermee berekent het museum zijn CO² footprint en worden de milieuprestaties vergeleken met die van andere musea. In 2018 wordt het eerste duurzaamheidsjaarverslag opgesteld, een interne rapportage over de milieuprestaties. In het tweede kwartaal van 2019 wordt de tweede rapportage opgesteld. De belangrijkste gegevens uit de rapportage van 2018 staan in onderstaande tabellen.

	Doelstelling	2016	2017	Eenheid	Gerealiseerd
CO² footprint	-2%	1.207	1.162	ton CO ²	-3,8%
Drinkwaterverbruik per bezoeker	-2%	17,4	11,7	liter/bezoekers	-33%
Afval	-2%	32,0	35,0	ton kg	9,5%
Aantal vervuilingincidenten	< 2	0	0	incidenten	
Absolute vermindering energie	-2%	16.428	15.523	GJ	-5,5%

	Elektra			Gas		
	KwH	Mutatie	MJ	m ³	Mutatie	MJ
2014	897.222	100%	3.229.999	363.799	100%	12.794.811
2015	984.636	9,7%	3.544.690	367.498	1%	12.924.905
2016	919.568	-6,6%	3.310.445	257.455	-29,9%	9.054.692
2017	798.995	-13,1%	2.876.382	250.737	-2,6%	8.818.420
2018	690.588	-13,6%	2.486.117	281.146	12,1%	9.887.905

	Zonnepanelen			Totaal	Index
	KwH	Mutatie	MJ	MJ	tov 2014
2014				16.024.810	100%
2015				16.469.594	102,8%
2016	371	100%	1.335	12.366.472	77,2%
2017	43.980	11758,3%	158.328	11.853.130	74%
2018	69.003	56,9%	284.411	12.622.432	78,8%

M MAZARS

28 MAART 2019

Mazars N.V.
Gewaarmerkt
voor identificatiedoeleinden

Algemene Verordening Gegevensbescherming

Vanaf 25 mei 2018 is de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) van kracht. In aanloop naar deze verordening maakt het museum een inventarisatie van alle processen waarin persoonsgegevens worden verwerkt. Deze processen zijn geanalyseerd en aangepast aan de gewijzigde wetgeving. Voor het Kröller-Müller betekent dit met name het (beperkt) vastleggen en aanpassen van een aantal processen, het beperken van de gegevensverzameling, het definiëren van bewaartermijnen en het opzetten van processen om gegevens tijdig te vernietigen.

Er wordt een privacybeleid geschreven, dat gepubliceerd wordt op de website. Hierin wordt uitgelegd welke gegevens het museum verwerkt en hoe hier mee omgegaan wordt. Ook heeft het museum met verschillende partijen verwerkersovereenkomsten afgesloten om de juiste verwerking van persoonsgegevens in opdracht van het museum te borgen.

Gedragcode

Ondernemingsraad

In 2018 vergadert de Ondernemingsraad zes maal met de directeur en de zakelijk directeur en woont eenmaal een vergadering bij van de Raad van Toezicht om ook daar het personeelsbeleid te bespreken.

De duurzame inzetbaarheid en arbeidsomstandigheden van de medewerkers blijven de belangrijkste aandachtspunten voor de Ondernemingsraad. De begroting en de Jaarrekening worden met de directeur en de zakelijk directeur besproken tijdens de reguliere vergaderingen. Leden van de Ondernemingsraad maken deel uit van sollicitatiecommissies en werkgroepen, volgen cursussen en hebben ontmoetingen met andere Ondernemingsraden in het veld. De Ondernemingsraad vergadert maandelijks.

In samenwerking met de directeur en de zakelijk directeur, de preventiemedewerker en Arboned wordt een Preventief Vitaliteitsonderzoek georganiseerd (PVO).

De Ondernemingsraad organiseert een bijeenkomst in het museum met andere Ondernemingsraden uit het museale veld rondom het thema werkdruk.

De voorzitter van de Ondernemingsraad is via een adviescommissie van het CNV betrokken bij de CAO-onderhandelingen.

Governance Code Cultuur

Het Kröller-Müller Museum onderschrijft de negen principes van de Governance Code Cultuur. Aan de toepassingen wordt uitvoering gegeven door het museum.

Principe 1: Het bestuur is verantwoordelijk voor het in acht nemen van de Governance Code Cultuur.

- Het Kröller-Müller Museum is bekend met de Governance Code Cultuur (hierna: de Code).
- De manier waarop het Kröller-Müller Museum de principes toepast, sluit aan bij de doelstelling, aard en omvang van de organisatie. Wanneer het Kröller-Müller Museum afwijkt van een principe of praktijkaanbeveling, wordt daarvan in het Bestuursverslag melding gemaakt.
- Het museum maakt melding van het naleven van de Code op de website.

Principe 2: Het bestuur kiest het besturingsmodel van de organisatie bewust.

- Bij de verzelfstandiging van de rijksgesubsidieerde musea in de jaren negentig van de vorige eeuw is zorgvuldig onderzocht welk besturingsmodel het beste zou passen bij de verzelfstandigde musea. Gekozen is voor een stichtingsvorm met een Raad-van-Toezicht-model.
- Het Kröller-Müller Museum is bij zijn verzelfstandiging in 1994 ondergebracht in een Stichting met een Raad-van-Toezichtmodel. De directeur is statutair bestuurder. Waar dit relevant is, wordt dit expliciet vermeld.
- De statuten zijn op het moment van publicatie van de Code (2014) in lijn met de Code.

Principe 3: Het bestuur is verantwoordelijk voor de organisatie.

Het bestuur is in- en extern duidelijk over de taken, bevoegdheden en werkwijze.

- In 2016 is een nieuw Bestuursreglement opgesteld, in lijn met de Governance Code Cultuur.
- Het Kröller-Müller Museum hanteert een risicomatrix die periodiek wordt geactualiseerd en besproken met de Financiële commissie en de Raad van Toezicht. In de Jaarrekening wordt verslag gedaan van het systeem van risicobeheersing en controle.
- De directeur vergadert in principe wekelijks met het MT aan de hand van een agenda. Van deze vergaderingen worden verslagen gemaakt.
- De directeur en de zakelijk directeur vergaderen zesmaal per jaar met de Ondernemingsraad. Wanneer daartoe aanleiding is, wordt tussentijds overlegd.
- Medewerkers kunnen onregelmatigheden melden. Er is een Klokkenluidersregeling vastgesteld.
- De directeur en de zakelijk directeur en het MT vergaderen in principe viermaal per jaar met de Raad van Toezicht. Wanneer daartoe aanleiding is, wordt vaker vergaderd.
- De afspraken over inhoud, frequentie en informatievoorziening van de Raad van Toezicht zijn vastgelegd in het Bestuursreglement en in het Reglement Raad van Toezicht.

Principe 4: De Raad van Toezicht stelt rechtspositie en bezoldiging van het bestuur zorgvuldig vast en is hierover zo open mogelijk.

- Het Kröller-Müller Museum valt onder de Wet normering topinkomens (WNT) en meldt de beloningsinformatie van de bestuurders in het Jaarrapport.
- De Raad van Toezicht houdt bij het vaststellen en aanpassen van de bezoldiging rekening met de maximumbeloning conform de WNT.

Principe 5: De Raad van Toezicht legt zijn taken, verantwoordelijkheden en werkwijze vast en handelt daarnaar.

- In het Bestuursverslag wordt een kort bericht van de Raad van Toezicht opgenomen waarin de Raad rapporteert hoe hij invulling heeft gegeven aan zijn taken en verantwoordelijkheden.
- De Raad van Toezicht vergadert viermaal per jaar met de directeur en de zakelijk directeur en het MT. Wanneer daartoe aanleiding is, wordt vaker vergaderd.
- Minimaal eenmaal per jaar vergadert de Raad van Toezicht zonder de directeur. Tijdens deze vergadering wordt in ieder geval gesproken over het eigen functioneren en over de relatie met de directeur.

Song for three rooms van Maria Barnas

M MAZARS

28 MAART 2019

Mazars N.V.
Gewaarmerkt
voor identificatiedoeleinden

- Er is buiten de vergaderingen frequent contact tussen de voorzitter van de Raad van Toezicht en de directeur. Eén lid van de Raad van Toezicht is vertrouwenspersoon voor de medewerkers cq. de Ondernemingsraad.
- De voorzitter en vicevoorzitter van de Raad van Toezicht voeren jaarlijks een gesprek met de directeur over zijn functioneren.
- De Raad van Toezicht heeft een Financiële commissie. Deze commissie bereidt de besluitvorming van de Raad van Toezicht ten aanzien van (het toezicht op) het financiële beleid voor.

Principe 6: De Raad van Toezicht is verantwoordelijk voor zijn samenstelling: hij waarborgt deskundigheid, diversiteit en onafhankelijkheid.

- De Raad van Toezicht bestaat uit minimaal vijf en maximaal zeven leden.
- In zijn profielschets heeft de Raad van Toezicht beschreven welke eisen worden gesteld aan de samenstelling van de Raad zodat hij zijn werk naar behoren kan doen en zodat hij voldoet aan de eisen van de Code. Aan de leden worden algemene eisen gesteld waaraan alle leden moeten voldoen. Daarnaast zijn er specifieke eisen op het gebied van kennis en deskundigheid die aan de individuele leden worden gesteld. De profielschets is opgenomen in het Bestuursverslag.
- Herbenoemingen van leden zijn geen automatisme. Bij iedere herbenoeming wordt een afweging gemaakt, mede op basis van de profielschets, en wordt het traject gevolgd dat ook voor benoemingen geldt, dat wil zeggen dat de directeur wordt gehoord over de herbenoeming.
- De statutair vastgelegde maximale zittingstermijn van de leden van de Raad van Toezicht is in principe acht jaar.
- Er is een rooster van aftreden dat een geleidelijke vervanging van de zittende leden waarborgt.

Principe 7: De Raad van Toezicht geeft tevoren aan welke inzet van de leden wordt verwacht en welke eventuele vergoeding daartegenover staat.

- Kandidaat-leden worden tevoren geïnformeerd over de inzet die van hen wordt verwacht. Van leden wordt verwacht dat zij in principe alle vergaderingen bijwonen, tenzij er zwaarwegende redenen zijn die dit niet mogelijk maken. In de vergaderingen wordt aan dit punt geregeld aandacht besteed.
- Leden van de Raad van Toezicht ontvangen geen beloning voor het lidmaatschap, alleen een vergoeding van reis- en onkosten (vacatiegelden).
- De voorzitter vervult de taken zoals omschreven in de Code.
- De (voorzitter van de) Raad van Toezicht wordt ondersteund door de directiesecretaris.
- Voormalige directeuren kunnen geen lid worden van de Raad van Toezicht.

Principe 8: Toezichthouders en bestuurders vermijden elke vorm van belangenverstremming. De Raad van Toezicht ziet hierop toe.

- De Raad van Toezicht vergewist zich van de onafhankelijkheid van zijn leden. Dit gebeurt in ieder geval bij (her)benoeming.
- Nevenfuncties van de leden van de Raad van Toezicht en van de directeur en de zakelijk directeur worden in het Bestuursverslag vermeld.
- De Reglementen van de Raad van Toezicht en van het bestuur bevatten bepalingen over hoe wordt omgegaan met (mogelijke) belangenverstremming die in lijn liggen met de praktijkaanbevelingen van dit principe.

- Het Kröller-Müller Museum verstrekt aan de leden van de Raad van Toezicht en de directeur geen persoonlijke leningen, garanties e.d.

Principe 9: Het bestuur is verantwoordelijk voor financieel beleid en risicobeheer door sluitende interne procedures en externe controle.

- De directeur legt in de vier reguliere vergaderingen met de Raad van Toezicht een financiële (kwartaal)rapportage voor. In deze rapportage wordt inzicht gegeven in de ontwikkeling van de financiële resultaten, de vooruitzichten voor het resterende jaar en de belangrijkste risico's.
- Op basis van een evaluatie van de relatie met de accountants en met een positieve aanbeveling van de Financiële commissie heeft de Raad van Toezicht in 2015 Mazars herbenoemd tot accountant.
- De accountant is aanwezig bij de vergaderingen met de Financiële commissie respectievelijk de Raad van Toezicht waarin de Jaarrekening wordt besproken. Tijdens deze vergaderingen wordt ook het Accountantsverslag besproken. Eenmaal per jaar spreekt de Financiële commissie met de accountant in afwezigheid van de directeur.
- Adviesopdrachten aan de accountant behoeven de voorafgaande goedkeuring van de Financiële commissie.

WNT

Sinds 1 januari 2013 is de Wet Normering bezoldiging Topfunctionarissen publieke en semi-publieke sector (WNT) van kracht. Binnen de Stichting Kröller-Müller Museum vallen de directeur bestuurder en de zakelijk directeur onder de WNT. De WNT-norm voor 2018 bedraagt € 189.000. De Stichting Kröller-Müller Museum blijft daar ruim onder.

Nevenfuncties directeur bestuurder

Voorzitter Adviescommissie Beeldende Kunst Prins Bernhard Cultuur Fonds, Amsterdam

Voorzitter Bestuur Fentener Van Vlissingen Fonds, Utrecht

Lid Ethische Codecommissie voor Musea, Amsterdam

Lid Raad van Advies Certificatiecommissie post-initiële opleiding tot restaurator, Universiteit van Amsterdam

Lid Raad van Advies Dordrechts Museum

De zakelijk directeur heeft geen nevenfuncties.

C. FINANCIËLE RATIO'S

	2014	2015	2016	2017	2018
Current ratio vlottende activa / kortlopende schulden	377%	467%	205%	209%	242%
Solvabiliteit eigen vermogen / totaal passiva	59%	67%	29%	26%	25%
subsidie OCW / som der baten	52%	55%	55%	53%	50%
personeelslasten / subsidie OCW	56%	61%	59%	81%	78%

M MAZARS

28 MAART 2019

Mazars N.V.
Gewaarmerkt
voor identificatiedoeleinden

D. RISICO'S EN ONZEKERHEDEN

Renterisico's

De renterisico's zijn toegenomen als gevolg van de lage rentestanden als vergoeding op deposito's.

Valutarisico's

Het Kröller-Müller Museum beheerst de risico's die voortvloeien uit valutaschommelingen op termijn door middel van aankoop van vreemde valuta ten behoeve van de financiële verplichtingen die in vreemde valuta zijn gesteld.

Kredietrisico's

Het Kröller-Müller Museum heeft geen kredietfaciliteit en derhalve is het kredietrisico zeer beperkt. Om de omvang van het kredietrisico bij elke partij of op elke markt te beperken, toetst het Kröller-Müller Museum de kredietwaardigheid van opdrachtgevers en afnemers vooraf grondig.

Liquiditeits- en kasstroomrisico's

De beschikbare liquiditeiten worden ondergebracht bij banken met tenminste een rating van A-.

Operationeel

Na de inkomsten uit entreegelden (45%) vormen de inkomsten uit het commerciële buitenlandse bruikleenverkeer met momenteel ruim 36% de belangrijkste component van de directe eigen opbrengsten van het museum. De inkomsten uit het buitenland fluctueren omdat er telkens nieuwe, incidentele, overeenkomsten worden gesloten.

Wet- en regelgeving

Het museum voldoet aan de in de subsidiebeschikking van het Ministerie van OCW opgelegde verplichtingen:

- Het museum is 42 uur per week geopend en bovendien op alle feestdagen met uitzondering van Nieuwjaarsdag.
- Het museum beschikt over een integraal en actueel veiligheidsplan, dat periodiek getoetst wordt.
- 100% van de objecten in de verzameling is geregistreerd, gefotografeerd en gedigitaliseerd en voldoet aan de eisen van aanwezigheid en vermelding van standplaats en juridische status in de registratie, afgezien van een kleine, steeds wisselende werkvoorraad.

De *Meerjarenbegroting* en het *Activiteitenplan 2017-2020* vormen het beleidskader voor deze periode.

- Het museum ontvangt 12.022 scholieren uit het primair onderwijs en 27.907 uit het voortgezet onderwijs (norm is respectievelijk 7.500 en 32.500). 134 scholen uit het primair onderwijs en 48 scholen uit het voortgezet onderwijs maken gebruik van de Schoolkaart.
- Er worden tien tentoonstellingen in eigen huis (norm is vier) georganiseerd.
- Er worden zeven tijdelijke educatieve lesprogramma's en zeven educatieve projecten gerealiseerd (norm = 1) naast het vaste educatieve aanbod.
- Er worden 322 tijdelijke bruiklenen wereldwijd verstrekt aan 49 bruikleengevers (norm is 150) en 442 tijdelijke bruiklenen ingeleend (norm is tien).

- Het aantal websitebezoeken is gestegen van 505.945 in 2013 naar 938.185 in 2018 (norm is 350.000). Het totaal aantal unieke bezoekers: 728.622.

Op Facebook heeft het museum 26.880 volgers. Het aantal volgers op Instagram is 19.422. De digitale nieuwsbrief wordt maandelijks verzonden naar 9.722 ontvangers in het Nederlands, 1.102 ontvangers in het Engels en 95 in het Duits.

 M A Z A R S

28 MAART 2019

Mazars N.V.
Gewaarmerkt
voor identificatiedoeleinden

E. KORT VERSLAG NAMENS DE RAAD VAN TOEZICHT

Met belangstelling en waardering heeft de Raad van Toezicht kennisgenomen van de inhoud van het Bestuursverslag en de Jaarrekening 2018 van de Stichting Kröller-Müller Museum. De externe accountant heeft de vergadering bijgewoond waarin deze Jaarrekening is besproken. De verklaring van de accountant is opgenomen bij de overige gegevens. De directeur heeft de Jaarrekening ter goedkeuring voorgelegd aan de Raad van Toezicht. De Raad heeft mede op grond van de controleverklaring en het bijbehorende Accountantsverslag de Jaarrekening goedgekeurd, waarna deze door de directeur van de Stichting is vastgesteld.

De kerncollectie en de tentoonstellingen blijken ook in 2018 weer bij een groot nationaal en internationaal publiek aan te slaan. Mede dankzij de succesvolle tentoonstellingen *Odilon Redon. La Littérature et la musique* en *Als kunst je lief is* zijn de bezoekersaantallen in 2018 hoger dan begroot geëindigd. Ook in het buitenland zijn veel bezoekers die kennismaken met de collectie van het museum. De Raad van Toezicht complimenteert de directeur en de medewerkers met de prestaties die dit jaar zijn verricht en met de toename van het aantal bezoekers.

De Raad van Toezicht vergadert viermaal met de directeur, de zakelijk directeur en het MT. Bezoekersaantallen en financiële zaken zijn elke vergadering onderwerp van gesprek en analyse, evenals de administratieve organisatie en de interne controle. Ook zijn de planvorming voor een uitbreiding van het museum en de samenstelling en uitbreiding van de Raad belangrijke punten.

De Raad heeft gesproken met de Ondernemingsraad over het personeelsbeleid.

De relatie met Het Nationale Park De Hoge Veluwe heeft de voortdurende aandacht, met name gericht op een continue verbetering van de samenwerking op het gebied van marketing en voor praktische zaken als beveiliging en natuurbeheer.

De Raad onderschrijft volledig de negen principes van de Governance Code Cultuur en toetst in 2018 de toepassing van de code (zie verder pag 43).

De Raad van Toezicht bestaat eind 2018 uit Hans Kamps (voorzitter), Conny Braams, Wiebe Draijer, Pim van der Feltz, Eric Mackay, Thessa Menssen en Sjoerd Nanninga.

In de zomer van 2018 neemt Inge van der Vlies afscheid van de Raad van Toezicht. De Raad en de directeur van het museum bedanken haar bijzonder hartelijk voor haar grote inzet en betrokkenheid.

De Financiële commissie van de Raad bestaat uit Hans Kamps, Sjoerd Nanninga en Pim van der Feltz (tot november 2018) en Thessa Menssen (vanaf november 2018). De Financiële commissie is aanwezig bij de bespreking van de Jaarrekening 2018 in bijzijn van de directeur, de zakelijk directeur, het hoofd bedrijfsbureau en een accountant.

De Raad vergadert in 2018 tweemaal zonder de directeur.

Functies en relevante nevenfuncties van de leden van de Raad van Toezicht

Conny Braams

Executive Vice President Unilever Benelux & Home Care Europe

Nevenfuncties:

- Vice-voorzitter VNO-NCW
- Vice-voorzitter Federatie Nederlandse Levensmiddelen Industrie (FNLI)
- Lid Advisory Board Rotterdam School of Management (RSM)

Datum benoeming 26 juni 2018

Datum herbenoeming 26 juni 2022

Wiebe Draijer

Voorzitter Groepsdirectie Rabobank

Nevenfunctie:

- Lid Raad van Toezicht Staatsbosbeheer

Datum benoeming 31 juli 2010

Datum aftreden 31 juli 2019

Pim van der Feltz

Directeur Google Nederland

Nevenfuncties:

- Commissaris bij NV de Nederlandse Spoorwegen
- Lid Wetenschappelijke Adviesraad Instituut voor Informatierecht, Amsterdam
- Lid Raad van Toezicht Stichting Platform Beta Techniek, Den Haag (tot en met 31 december 2018)
- Lid Raad van Advies NWO (De Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek)

Datum benoeming 1 september 2014

Datum aftreden 1 september 2022

Hans Kamps

Nevenfuncties:

- Toezichthouder Verweij-Jonker Instituut
- Voorzitter RvC Happy Nurse
- Bestuurslid Veroz
- Voorzitter Foundation Van Spaendonck
- Lid Raad van Advies NBA
- Lid Raad van Toezicht Spirit en bestuurslid vermogensstichting Burgerweeshuis
- Lid Centrale Raad van de Kamer van Koophandel
- Bestuursvoorzitter Helloflex Group

Datum benoeming 1 september 2014

Datum aftreden 1 september 2022

Eric Mackay

Directeur Nederlands Tegelmuseum

Nevenfuncties:

- Lid Algemeen Bestuur Waterschap Vallei en Veluwe
- Voorzitter Stichting Sportservice Ede
- Voorzitter Museumoverleg Ede
- Voorzitter Vereniging Edese Monumenten
- Voorzitter Stichting Joods Monument Ede

Datum benoeming 26 juni 2018

Datum herbenoeming 26 juni 2022

Thessa Menssen

Nevenfuncties:

- Lid raad van commissarissen FMO
- Lid raad van commissarissen Post NL
- Lid raad van toezicht Scheepvaartmuseum

Datum benoeming 26 maart 2018

Datum herbenoeming 26 maart 2022

Sjoerd Nanninga

Managing Director iBanx-HSE

Nevenfuncties:

- Bestuurslid van de vriendenvereniging van het Rembrandthuis
- Ambassadeur van de Stichting Vrienden van Sinterklaas

Datum benoeming 1 juli 2013

Datum aftreden 26 maart 2019

Inge van der Vlies

Hoogleraar Staats- en Bestuursrecht en Kunst en Recht aan de Universiteit van Amsterdam, em.

Nevenfuncties:

- Medewerker kunst en recht NJB
- Voorzitter bezwaarschriftencommissie Stimuleringsfonds creatieve industrie
- Voorzitter Raad van Toezicht A Tale of a Tub
- Lid Raad van Toezicht Instituut voor Maatschappelijke Verbeelding

Datum benoeming 31 juli 2010

Datum aftreden 26 juni 2018

Profiel leden van de Raad van Toezicht van het Kröller-Müller Museum

54

Statutair worden de volgende eisen gesteld aan de leden van de Raad van Toezicht:

- De Raad van Toezicht bestaat uit vijf tot zeven leden.
- De leden van de Raad van Toezicht worden benoemd en herbenoemd door de Raad van Toezicht. De Raad van Toezicht dient de directeur te horen en zijn standpunt bij iedere voordracht te vermelden.
- Eén lid moet in het bijzonder geacht worden het vertrouwen van de werknemers te genieten.

MAZARS

28 MAART 2019

 Mazars N.V.
 Gewaarmerkt
 voor identificatiedoeleinden

- Ambtenaren van het ministerie van de Minister met cultuur in zijn / haar portefeuille kunnen niet tot leden van de Raad van Toezicht benoemd worden.
- Een persoon die de leeftijd van 72 jaar heeft bereikt, kan niet tot lid worden benoemd.
- Naar redelijkheid zal rekening worden gehouden met de wens van de oprichters van het museum, dat minstens één lid van de Raad een nakomeling is van hen.

Bij de verzelfstandiging in 1994 heeft de Minister verzocht rekening te houden met een gelijkwaardige vertegenwoordiging van mannen en vrouwen. Het Kröller-Müller Museum hanteert bij de selectie van kandidaten de volgende uitgangspunten:

- Dat de kandidaten affiniteit hebben met moderne en hedendaagse beeldende kunst en met musea.
- Dat ze op zeer hoog niveau werkzaam zijn in hun vakgebied.
- Dat ze breed en internationaal georiënteerd zijn.
- Dat ze functioneren in voor het museum interessante netwerken met ingangen bij fondsen en sponsors.
- Dat hun reputatie, prestige en / of ervaring van voordeel is voor het museum.
- Dat in ieder geval één persoon deskundig is op museaal of universitair gebied of op het gebied van de beeldende kunsten.
- Dat in ieder geval één persoon een (oud)politicus is of iemand die zich in politieke kringen beweegt.
- Dat in ieder geval één persoon een juridische achtergrond heeft.
- Dat enkele personen functioneren op het niveau van de Raad van Bestuur van grote bedrijven: vanwege hun inbreng op het bedrijfseconomische vlak, op het personele / sociale vlak en vanwege hun ervaring in het topmanagement.
- Dat de vijf eerstgenoemde punten en het hiervoor genoemde punt bij voorkeur op de voorzitter van toepassing zouden moeten zijn.
- Dat de kandidaten geen bestuurlijke banden hebben met andere musea of sterk aan het museale veld gelieerde instellingen.

BIJLAGEN

BEZOEKERSONDERZOEK 2016-2018

Herkomst en profiel buitenlandse bezoekers

- Tijdens de meetperiode van twee jaar zijn bezoekers uit 64 verschillende landen in de steekproef aangetroffen.
- 44% van het bezoek komt uit het buitenland en daarvan komt 53% uit Duitsland, België of de Verenigde Staten, die daarmee ook de top 3 van buitenlandse bezoekers vormen. 7% van het buitenlands bezoek komt uit Azië (Japan, China, Taiwan, Korea), daarna volgen landen als Frankrijk, Groot-Brittannië, Italië en Spanje.
- De overgrote meerderheid van de Belgische bezoekers komt uit Vlaanderen. Drie op de vijf Vlamingen komen uit de regio's Oost-Vlaanderen en Antwerpen.
- 71% van al het Duitse bezoek komt uit de grensregio's, waarbij Nordrhein-Westfalen veruit de grootste leverancier is van Duits bezoek, zoals deze deelstaat ook voor heel Nederland de grootste leverancier is van Duitse toeristen. 7% van het bezoek uit Duitsland komt uit Berlijn.
- De Franse bezoekers komen verhoudingsgewijs veruit het meest uit de Parijse regio, Île-de-France.
- De buitenlanders komen in verhouding vaker van april tot en met september. In april, mei, juli en augustus zijn ze zelfs in de meerderheid.
- 58% van de buitenlandse bezoekers komt met de eigen auto, 25% met touringcar of cruiseboot. Dit percentage staat gelijk aan het percentage bezoekers dat in georganiseerd groepsverband naar het Kröller-Müller Museum komt, meestal via een touroperator. In 70% van de gevallen gaat het om groepen met meer dan 30 personen.
- Buitenlandse bezoekers die op eigen gelegenheid naar het Kröller-Müller Museum zijn gekomen, doen dat in overgrote meerderheid met z'n tweeën. Ze bezoeken het museum relatief vaker in gezelschappen van drie of vier personen.
- Buitenlanders zijn gemiddeld jonger dan de Nederlanders: 37% is jonger dan 50 jaar.
- Opvallend is dat de gemiddelde leeftijd van de bezoekers uit Azië beduidend lager ligt dan het gemiddelde van alle bezoekers. 45% is tussen de 18 en 35 jaar, en 33% is tussen de 35 en 49 jaar.

Herkomst en profiel bezoekers uit Nederland

- Het aandeel bezoeken door Nederlanders of in Nederland wonend is 56%.
- Het Nederlands bezoek is voornamelijk afkomstig uit de provincies Gelderland, Noord-Holland (18%), Zuid-Holland (18%), Noord-Brabant (12%) en Utrecht (11%).
- 36% van de bezoekers is tussen de 50 en 64 jaar. 33% is tussen de 18 en 50 jaar en 31% is ouder dan 65 jaar. De gemiddelde leeftijd ligt tussen de 54 en 55 jaar.
- De man-vrouwverhouding van het bezoek aan het Kröller-Müller Museum is bijna volledig in evenwicht.
- De Nederlandse bezoekers komen in verhouding het vaakst vanaf oktober tot en met maart. Januari en februari zijn de maanden met veel Nederlanders en maar 20% buitenlands bezoek. Dit zijn ook de maanden dat er vaak een korting geldt op de entree van Het Nationale Park De Hoge Veluwe voor Museumkaarthouders.
- 84% van de Nederlandse bezoekers komt met de auto naar het museum.
- Nederlanders komen meestal met z'n tweeën en veelal in gezelschap van hun partner. Op dit punt verschillen de Nederlanders niet van de buitenlanders.

Het bezoekersprofiel komt overeen met de geformuleerde kerndoelgroep: een (inter)nationaal stel van rond de vijftig jaar dat Nederland of de Veluwe voor een aantal dagen bezoekt.

Reden van bezoek

- Voor bijna de helft van de bezoekers is een bezoek aan het Kröller-Müller de hoofdreden voor de komst naar de Veluwe. Iets meer dan 50% geeft aan zowel voor het museum als voor Het Nationale Park De Hoge Veluwe te komen. Hierin verschillen de Nederlandse en buitenlandse bezoeker niet substantieel.
- Voor de buitenlandse bezoeker is de Van Gogh Galerij overduidelijk de grootste publiekstrekker. 71% zegt hiervoor speciaal naar het museum te komen. Nederlanders (43%) komen vaker voor het geheel, hoewel ook 41% van de Nederlanders aangeeft te komen voor Van Gogh.
- Een kwart van de respondenten geeft als hoofdreden voor bezoek de beeldentuin aan. Voor 18% is de ligging in de natuur de belangrijkste reden.
- 16% van de Nederlanders komt speciaal voor een tentoonstelling naar het Kröller-Müller tegen 3% van de bezoekers uit het buitenland.
- Met name voor bezoekers uit Duitsland, België en Frankrijk maakt een bezoek aan het Kröller-Müller onderdeel uit van een meerdaags verblijf. Dit geldt voor 77% van de bezoekers. 36% van de Nederlandse bezoekers doet dat tijdens een meerdaags verblijf in de regio. Voor alle bezoekers komt dit percentage uit op 47%. Met andere woorden: ruim de helft van de bezoekers komt vanuit de eigen woonplaats.

Entree

De vragen over de prijsbeleving zijn gesteld aan de individuele bezoekers en niet aan bezoekers in groepsverband (via touroperators, schoolgroepen et cetera).

- Bijna tweederde van de bezoekers die op eigen gelegenheid naar het museum komt, koopt de entreekaart bij de ingang van het park. In 2016 heeft 4% van de bezoekers zijn entreekaart online via de website gekocht, in 2017 is dat 7%. Overigens kopen relatief meer buitenlanders dan Nederlanders hun entreeticket bij de kassa.
- De belangrijkste reden om de tickets niet online te kopen is het bezit van een Museumkaart. Ook wordt vaak aangegeven dat men er simpelweg niet bij stil heeft gestaan om via de website de entree alvast te regelen. 17% van de respondenten ziet geen tijdsvoordeel van een tevoren aangeschaft ticket bij de afhandeling bij de kassa van het park of het museum.
- Een kwart van de individuele bezoekers is niet op de hoogte van het feit dat ze voor Het Nationale Park De Hoge Veluwe moeten betalen om bij het Kröller-Müller Museum te komen. Dit is vaker het geval bij de buitenlandse bezoeker (37%) dan bij de Nederlanders, hoewel ook 18% van de Nederlandse bezoekers hier niet van op de hoogte is.
- 60% van de buitenlandse individuele bezoekers vindt de entreprijs voor de combinatie museum-park precies goed; 35% van de bezoekers vindt de combiprijs te hoog.
- 41% van de Nederlandse bezoekers vindt de combiprijs te hoog tegen 53% die de prijs precies goed vindt.

M MAZARS

28 MAART 2019

Mazars N.V.
Gewaarmerkt
voor identificatiedoeleinden

- Ook is de mening van bezoekers gevraagd over de toegangsprijs van alleen het museum. Vrijwel niemand vindt de entreprijs van het museum te hoog. Ongeveer 15% vindt het museum te goedkoop als het gaat om de entreprijs.
- Meer dan de helft van de individuele bezoekers zou liever niet betalen voor de toegang tot Het Nationale Park De Hoge Veluwe. Dit geldt voor zowel Nederlandse als buitenlandse bezoekers van het museum. Een vijfde van de Nederlandse bezoekers heeft geen begrip voor het feit dat er voor het park betaald moet worden als men alleen het museum wil bezoeken. 15% van de buitenlandse bezoekers geeft aan het niet te begrijpen.

Websitebezoek en herhaalbezoek

- De helft van alle bezoekers aan het Kröller-Müller Museum heeft voorafgaand aan het bezoek de website bezocht. 65 plussers bezoeken relatief minder vaak de website.
- In het tweede meetjaar 2017-2018 is een vraag opgenomen over herhaalbezoek. 47% geeft aan voor het eerst in het museum te zijn, voor 10% is het minder dan een jaar geleden, voor 12% is het tussen de een en drie jaar geleden en voor 8% is het drie tot vijf jaar geleden. Voor 23% is een bezoek aan het Kröller-Müller langer dan vijf jaar geleden.
- Het hoge aantal *first timers* wordt veroorzaakt door de buitenlanders. 76% van deze groep is voor het eerst in het museum tegen 25% van de Nederlandse bezoeker.
- 70% van de bezoekers zal zeker wel een bezoek aan het Kröller-Müller Museum aanbevelen en 23% zegt dit hoogstwaarschijnlijk te doen. Nederlanders en buitenlanders verschillen hierin niet noemenswaardig.

CONSERVEREN EN RESTAUREREN

Schilderijen

Materiaaltechnisch onderzoek

- Georges Braque, *Stilleven in ruitvorm*, 1917, KM 110.027
- Vincent van Gogh, *Olijfgaard*, 1889, KM 104.278 (in het kader van internationaal onderzoek naar de serie olijfgaardenschilderijen van Van Gogh)
- Vincent van Gogh, *Olijfgaard met twee plukkers*, 1889, KM 104.796 (in het kader van internationaal onderzoek naar de serie olijfgaardenschilderijen van Van Gogh)
- Vincent van Gogh, *Portret van een jonge vrouw*, 1890, KM 106.498
- Vincent van Gogh, *Mand met citroenen en fles*, 1888, KM 111.196
- Isaac Israëls, *Amsterdamse gracht met dienstmeisje*, circa 1895, KM 110.238
- Isaac Israëls, *Mand met bloemen*, voor 1930, KM 104.270
- Claude Monet, *Portret van mej. Guurtje van de Stadt*, 1871, KM 107.247
- Robert Ryman, *Orrin*, 1967, KM 130.734 (door Lise Steyn in het kader van PhD-onderzoek *Cleaning Modern Oil Paints* (RCE / UvA))
- Alfred Sisley, *La briquetterie*, 1880, KM 100.754
- Henry van de Velde, *Stilleven*, 1886, KM 110.789
- Floris Verster, *Portret van H.P. Bremmer*, 1913, KM 102.520

Conserverende behandeling

- Acht schilderijen van Armando
- Kleine conserverende behandelingen en conditiecontroles van 72 uitgaande schilderijen en lijsten

Restauratie

- August Allebé, *Stilleven met pollepels*, 1900, KM 102.222 (voltooiing restauratie)
- Paul Gauguin, *Atiti*, 1892, KM 104.366
- Vincent van Gogh, *Stilleven met gipsbeeldje*, 1887, KM 105.676 (voltooiing restauratie)
- Vincent van Gogh, *De zaaier*, 1888, KM 106.399 (voltooiing restauratie)
- Piet Mondriaan, *Boerderij in Duivendrecht bij avond*, circa 1916, KM 107.061
- Claude Monet, *Portret van mej. Guurtje van de Stadt*, 1871, KM 107.247
- Jean-François Raffaelli, *Veldboekje*, circa 1895-1900, KM 103.333
- Emile Schuffenecker, *Stilleven met kom en vruchten*, 1886, KM 104.191 (voltooiing restauratie in 2019)
- Jan Toorop, *Morgen (na de werkstaking)*, 1880-1890, KM 107.687
- Jan Toorop, *Lueurs du soleil couchant ou La Séduction*, circa 1888-1889, KM 110.473 (voltooiing restauratie in 2019)

Schilderijlijsten

Restauratie

- August Allebé, *Stilleven met pollepels*, 1900, KM 102.222 (voltooiing restauratie)
- Vincent van Gogh, *Bosrand*, 1883, KM 109.023
- Odilon Redon, *Tête de Persée*, circa 1875, KM 134.103
- Charley Toorop, *Tuin met beeld in de sneeuw*, 1940, KM 110.515

Vincent van Gogh, *Boerin met koren in haar schort*, 1885

M MAZARS

28 MAART 2019

Mazars N.V.
Gewaarmerkt
voor identificatiedoeleinden

Beelden

Restauratie (geheel of gedeeltelijk)

- Carl André, *Copper ribbon*, 1969, KM 117.563
- Jean Arp, *Berger de nuages*, 1953, KM 111.939
- Sjoerd Buisman, *Stapeling*, 1984, KM 112.175
- César, *La soeur de l'autre*, 1962, KM 127.700
- Jan Fabre, *Hoofdstukken*, 2010, KM 132.955, KM 131.888, KM 132.956, KM 132.957, KM 132.958, KM 131.889, KM 132.959, KM 132.960, KM 132.961
- Jan Hendrikse, *Untitled*, 1967, KM 125.137
- Joep van Lieshout, *Mobile home for Kröller-Müller*, 1995, KM 127.508
- Piero Manzoni, *Achrome*, 1962, KM 113.882
- Henry Moore, *Three upright motives*, 1955-1956, KM 122.408.
- Johan Polet, *Vrouwelijk naakt*, circa 1919, KM 112.006
- Cornelius Rogge, *Tentenproject*, 1975, KM 127.048
- Oskar Schlemmer, *Abstrakte Figur*, 1921, KM 113.666
- Alina Szapocznikow, *Wielkie brzuchy*, circa 1968, KM 125.084
- André Volten, *Zonder titel*, 1970-1972, KM 133.925
- André Volten, *Zonder titel*, 1970-1972, KM 133.926
- Bill Woodrow, *Rockswarm*, 2001, KM 134.039

Werken op papier

Conserverende behandeling

- 35 werken van Odilon Redon

Restauratie

- Theo van Doesburg, *Contra-constructie*, 1923, KM 127.406
- Vincent van Gogh, *Mijnwerkers in de sneeuw*, 1880, KM 111.966
- Vincent van Gogh, *Scharrendrogerij te Scheveningen*, 1882, KM 122.835
- Odilon Redon, *La Sulamite*, 1897, KM 108.595
- Odilon Redon, *Le coursier*, 1894, KM 108.298

Tentoonstelling Odilon Redon. *La littérature et la musique*

M MAZARS

28 MAART 2019

Mazars N.V.
Gewaarmerkt
voor identificatiedoeleinden

JAARREKENING 2018

 MAZARS

28 MAART 2019

Mazars N.V.
Gewaarmerkt
voor identificatiedoeleinden

BALANS PER 31 DECEMBER 2018

(euro, na resultaatbestemming)

	2018	2017
ACTIVA		
Materiële vaste activa	<u>6.535.187</u>	<u>6.027.506</u>
Totale vaste activa	6.535.187	6.027.506
Vorraden	1.011.645	982.770
Vorderingen	1.559.662	1.555.137
Liquide middelen	<u>5.281.012</u>	<u>4.925.523</u>
Totale vlottende activa	<u>7.852.319</u>	<u>7.463.430</u>
TOTALE ACTIVA	<u>14.387.506</u>	<u>13.490.936</u>

(euro)

	2018	2017
PASSIVA		
Algemene reserve	3.056.088	2.769.744
Bestemmingsreserves:		
Aanloopkosten uitbreiding museum	390.000	700.000
Bedrijfsinstallaties	<u>—</u>	<u>—</u>
Totaal Bestemmingsreserves	390.000	700.000
Bestemmingsfonds OCW (exploitatie)	<u>143.273</u>	<u>43.728</u>
Totale eigen vermogen	3.589.361	3.513.472
Fonds kunstaankopen	64.505	127.443
Voorziening jubileumgratificatie	89.260	73.260
Voorziening groot onderhoud	<u>360.750</u>	<u>379.989</u>
Totaal voorzieningen	450.010	453.249
Investeringsubsidies :		
Veiligheid musea	237.445	287.305
Technisch vervangingsonderhoud 2005	—	6.654
Technisch vervangingsonderhoud 2006	1.713	2.486
Technisch vervangingsonderhoud 2008	34.556	57.594
Technisch vervangingsonderhoud 2009	44.063	57.281
Beveiliging	817.687	978.553
Depotuitbreiding	2.856.458	2.931.300
Depotinrichting	216.400	284.736
Investerings 2018	<u>1.094.323</u>	<u>—</u>
	5.302.645	4.605.909
Nog te besteden huisvestingssubsidie OCW	<u>1.710.378</u>	<u>1.216.605</u>
Totale langlopende schulden	7.013.023	5.822.514
Schulden aan leveranciers	723.553	1.050.565
Nog te besteden huisvestingssubsidie OCW	259.594	311.277
Belastingen en premies sociale verzekeringen	203.103	177.758
Vooruit ontvangen subsidies	971.219	1.060.634
Overige schulden en overlopende passiva	<u>1.113.138</u>	<u>974.024</u>
Totale kortlopende schulden	<u>3.270.607</u>	<u>3.574.258</u>
	<u>14.387.506</u>	<u>13.490.936</u>

67

CATEGORIALE EXPLOITATIEREKENING 2018

(euro)

	2018	begroting	2017
BATEN			
Directe opbrengsten			
Publieksinkomsten totaal	4.341.286	3.650.000	4.679.781
Publieksinkomsten binnenland totaal	2.757.436	2.450.000	2.847.131
waarvan kaartverkoop	1.967.311	1.750.000	1.869.842
waarvan overig	790.125	700.000	977.289
Publieksinkomsten buitenland totaal	1.583.850	1.200.000	1.832.650
Sponsorinkomsten	-	-	-
waarvan sponsoring in natura	-	-	-
waarvan overige sponsorinkomsten	-	-	-
Overige inkomsten	-	-	-
waarvan vergoedingen van coproductanten	-	-	-
waarvan overige inkomsten	-	-	-
Totaal directe opbrengsten	4.341.286	3.650.000	4.679.781
Indirecte opbrengsten			
waarvan kapitalisatie van vrijwilligers	-	-	-
waarvan overige indirecte opbrengsten	468.585	210.000	410.319
Private middelen			
Particulieren incl. vriendenverenigingen	216.000	-	212.698
Bedrijven	-	-	22.616
Private fondsen	355.183	-	155.294
BankGiro Loterij	1.049.578	1.000.000	153.000
Totale opbrengsten	6.430.632	4.860.000	5.633.708
Structurele subsidie OCW			
Regeling specifiek cultuurbeleid	1.795.577	1.752.733	1.752.733
Erfgoedwet onderdeel Huisvesting	2.668.991	4.217.710	2.689.829
Erfgoedwet onderdeel Collectiebeheer	2.121.592	2.070.969	2.070.969
Cultuurnota 2013-2016	-	-	-173.837
Incidentele publieke subsidies	105.000	-	92.196
Totale Subsidies / Bijdragen	6.691.160	8.041.412	6.431.890
TOTALE BATEN	13.121.792	12.901.412	12.065.598

68

MAZARS

28 MAART 2019

 Mazars N.V.
 Gewaarmerkt
 voor identificatiedoeleinden

(VERVOLG)

	2018	begroting	2017
LASTEN			
Salarislasten	5.074.757	4.881.702	5.159.067
waarvan vast contract	4.457.556	4.526.702	4.679.679
waarvan tijdelijk contract	332.659	155.000	149.903
waarvan inhuur	284.542	200.000	329.485
Huisvestingslasten	2.668.991	4.217.710	2.689.829
Afschrijvingen	262.982	250.000	198.113
Aankopen	1.288.491	1.150.000	298.005
Overige lasten	3.816.579	2.402.000	3.567.796
TOTALE LASTEN	13.111.800	12.901.412	11.912.810
Saldo uit gewone bedrijfsvoering	9.992	–	152.788
Saldo rentebaten/-lasten	1.341	–	1.787
Mutatie aankoopfonds	62.938	–	-87.552
Koersverschillen	1.618	–	1.686
EXPLOITATIERESULTAAT	75.889	–	68.709

RESULTAATBESTEMMING

(euro)

	2018	begroting	2017
Exploitatieresultaat	75.889	–	68.709
Mutatie Bestemmingsfondsen en Bestemmingsreserves			
Onttrekking c.q. dotatie vooruitontvangen subsidie	–	–	–
Onttrekking c.q. dotatie aan Bestemmingsfonds OCW huisvesting	–	–	–
Dotatie aan Bestemmingsreserve OCW huisvesting	–	–	–
Onttrekking aan Bestemmingsreserve OCW exploitatie	–	–	–
Onttrekking aan Bestemmingsfonds OCW exploitatie	–	–	173.837
Onttrekking aan Bestemmingsreserve Bedrijfsinstallaties	–	–	710.938
Dotatie aan Algemene reserve	–	–	-710.938
Mutatie aan Bestemmingsreserve aanloopkosten uitbreiding museum	310.000	–	-700.000
Onttrekking aan Algemene reserve	–	–	700.000
Subtotaal mutatie Bestemmingsfondsen en reserves	310.000	–	173.837
Exploitatieresultaat als basis voor bepalen niet bestede subsidie			
	385.889	–	242.546
Dotatie aan Bestemmingsfonds OCW (BIS)	-99.545	–	-43.728
Dotatie aan Bestemmingsfonds Erfgoedwet Collectiebeheer	–	–	–
Dotatie c.q. onttrekking aan Algemene reserve	-286.344	–	-198.818
Subtotaal dotaties aan Bestemmingsfonds OCW en Algemene reserve	-385.889	–	-242.546
Totaal resultaatbestemming	-75.889	–	-68.709

CATEGORIALE EN FUNCTIONELE EXPLOITATIEREKENING 2018

Categoriaal	Functioneel			
	Totaal	Publieks-activiteiten	Collectie-beheer	Algemeen beheer
		Vaste en tijdelijke presentatie	Conservering, restauratie en documentatie	

BATEN

Directe opbrengsten				
Publieksinkomsten totaal	4.341.286			
Publieksinkomsten binnenland totaal	2.757.436			
waarvan kaartverkoop	1.967.311	1.967.311		
waarvan overig	790.125	790.125		
Publieksinkomsten buitenland totaal	1.583.850	1.583.850		
Sponsorinkomsten	-	-		
waarvan sponsoring in natura	-	-		
waarvan overige sponsorinkomsten	-	-		
Overige inkomsten	-	-		
waarvan vergoedingen van coproducten	-	-		
waarvan overige inkomsten	-	-		
Totale directe opbrengsten	4.341.286			
Indirecte opbrengsten	468.585			
waarvan kapitalisatie van vrijwilligers	-			
waarvan overige indirecte opbrengsten	468.585	223.097	198.658	46.830
Private middelen	1.620.761			
particulieren incl. vriendenverenigingen	216.000	119.000	97.000	-
bedrijven	-			
private fondsen	355.183	340.085	15.098	-
goede doelen loterijen	1.049.578		1.049.578	
Totale Opbrengsten	6.430.632	5.023.468	1.360.334	46.830
Structurele subsidie OCW	6.586.160			
Regeling specifiek cultuurbeleid	1.795.577	1.795.577		
Erfgoedwet onderdeel Huisvesting	2.668.991	1.548.015	960.837	160.139
Erfgoedwet onderdeel Collectiebeheer	2.121.592		2.121.592	
Cultuurnota 2013-2016	-	-		
Incidentele publieke subsidies	105.000	105.000		
Totale Subsidies/Bijdragen	6.691.160	3.448.592	3.082.429	160.139
TOTALE BATEN	13.121.792	8.472.060	4.442.763	206.969

28 MAART 2019

(VERVOLG)

Functioneel		Totaal	Publieks-activiteiten	Collectie-beheer	Algemeen beheer
Categoriaal			Vaste en tijdelijke presentatie	Conservering, restauratie en documentatie	

LASTEN

Salarislasten	5.074.757	2.466.440	1.396.562	1.211.755
Huisvestingslasten	2.668.991	1.548.015	960.837	160.139
Afschrijvingen	262.982	152.529	94.673	15.780
Aankopen	1.288.491		1.288.491	
Overige lasten	3.816.579	2.208.699	472.242	1.135.638
TOTALE LASTEN	13.111.800	6.375.683	4.212.805	2.523.312

Saldo uit gewone bedrijfsvoering	9.992	2.096.377	229.958	-2.316.343
Saldo rentebaten/-lasten	1.341			1.341
Mutatie aankoopfonds	62.938		62.938	
Koersverschillen	1.618			1.618
Saldo uit bedrijfsvoering	75.889	2.096.377	292.896	-2.313.384
Toerekening Algemeen beheer	-	-1.563.667	-439.717	2.003.384

EXPLOITATIERESULTAAT	75.889	532.710	-146.821	-310.000
Overheveling subsidie	-	-146.821	146.821	-
Vrijval Bestemmingsreserve aanloopkosten uitbreiding museum	310.000			310.000
	385.889	385.889	-	-

Personeel en vrijwilligers

	2018		begroting		2017	
<i>Specificatie personeelslasten</i>	€	fte	€	fte	€	fte
waarvan vast contract	4.457.556	79,4	4.526.702	75,0	4.679.679	82,6
waarvan tijdelijk contract	332.659	9,7	155.000	3,0	149.903	4,7
waarvan inhuur	284.542	n.v.t.	200.000	n.v.t.	329.485	n.v.t.
Personeelslasten totaal	5.074.757	89,1	4.881.702	78,0	5.159.067	87,3

De stichting Kröller-Müller Museum maakt geen gebruik van vrijwilligers.

28 MAART 2019

 Mazars N.V.
 Gewaarmerkt
 voor identificatiedoeleinden

KASSTROOMOVERZICHT 2018

(euro)

	2018	2017
Exploitatieresultaat	75.889	68.709
Materiële vaste activa		
Afschrijvingen	787.952	611.146
Afgeschreven op desinvesteringen	-101.981	-644.707
Investing in vaste bedrijfsmiddelen	-1.311.756	-1.722.613
Desinvestering vaste bedrijfsmiddelen	188.102	644.707
	-507.683	-1.111.467
Werkkapitaal (exclusief liquide middelen)		
Toe-/afname voorraden en vorderingen	-33.400	406.970
Toename kortlopende schulden	-303.650	209.688
	-337.050	616.658
Langlopende schulden		
Investingssubsidies	696.737	-299.293
Nog te besteden erfgoedwet huisvesting	493.773	1.216.605
	1.190.510	917.312
Voorzieningen en fondsen		
Toevoegingen	1.265.742	836.254
Onttrekkingen	-1.331.919	-369.429
	-66.177	466.825
Mutatie liquide middelen	355.489	958.037
Stand liquide middelen 1 januari	4.925.523	3.967.486
Mutatie boekjaar	355.489	958.037
Saldo liquide middelen 31 december	5.281.012	4.925.523

TOELICHTING BIJ DE JAARREKENING 2018

ALGEMEEN

De Stichting Kröller-Müller Museum is op 14 maart 1928 opgericht en statutair gevestigd te Otterlo, gemeente Ede. De Stichting Kröller-Müller Museum staat bij de Kamer van Koophandel ingeschreven onder nummer 41151198.

GRONDSLAGEN VOOR DE WAARDERING EN DE BEPALING VAN HET RESULTAAT

Algemene grondslagen

Activa en verplichtingen worden in het algemeen gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs. Indien geen specifieke waarderingsgrondslag is vermeld, vindt waardering plaats tegen de verkrijgingsprijs.

De Jaarrekening is opgesteld overeenkomstig het *Handboek verantwoording cultuursubsidies musea 2017-2020* van het Ministerie van OCW. Dit heeft tot gevolg dat het eigen vermogen wordt onderverdeeld in een Algemene reserve, Bestemmingsfondsen en Bestemmingsreserves. Bijdragen die worden ontvangen en waaraan een beperktere bestedingsmogelijkheid is gegeven door derden (en die niet gerelateerd zijn aan collectieaankopen of investeringsbijdragen inzake materiële vaste activa) worden verantwoord in een Bestemmingsfonds.

De mutaties op deze Bestemmingsfondsen worden middels resultaatbestemming verwerkt in de Jaarrekening. De vergelijkende cijfers van het voorgaande boekjaar zijn, waar nodig, slechts qua rubricering voor vergelijkingsdoeleinden aangepast.

Op grond van het *Handboek verantwoording cultuursubsidies musea 2017-2020* zijn ook de bepalingen van BW2 titel 9 en de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving van toepassing op deze jaarrekening.

Gebruik van schattingen en oordelen

De opstelling van de Jaarrekening vereist dat de directie oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien en in toekomstige periodes waarvoor de herziening gevolgen heeft.

Omrekening vreemde valuta

Vorderingen, schulden en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers per balansdatum. Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode zijn in de Jaarrekening verwerkt tegen de koers op het moment van het aangaan van de transactie. Uit de omrekening per balansdatum voortvloeiende koersverschillen worden opgenomen in de exploitatierekening.

GRONDSLAGEN VOOR DE WAARDERING VAN ACTIVA EN PASSIVA

Materiële vaste activa

De kunstvoorwerpen en de reproductierechten zijn niet gewaardeerd. De kunstvoorwerpen bestaan uit objecten in eigendom van de Stichting, verkregen door de fusie met de Kröller-Müller Stichting en objecten die sinds de verzelfstandiging van 1 juli 1994 zijn aangeschaft met behulp van bijdragen van derden, niet zijnde bijdragen van het Ministerie van OCW (51% regeling).

Onder de materiële vaste activa zijn begrepen alle vaste activa die zijn bestemd om de uitoefening van de werkzaamheden van de Stichting duurzaam te dienen. Vaste activa worden gewaardeerd tegen verkrijgings- of vervaardigingsprijs inclusief direct toerekenbare kosten, onder aftrek van lineaire afschrijvingen gedurende de verwachte toekomstige gebruiksduur en bijzondere waardeverminderingen.

De Stichting Kröller-Müller Museum is huurder van de gebouwen gelegen aan Houtkampweg 6-10 te Otterlo, Wilmersdorf 5 te Apeldoorn en het Rietveldpaviljoen in de beeldentuin.

Vaste activa die met project- of investeringssubsidies zijn gefinancierd, worden enerzijds als vaste activa op de balans opgenomen en anderzijds onder de langlopende schulden gepresenteerd als investeringssubsidies, die gelijklopend met afschrijvingstermijnen vrij vallen.

Vorraden

Deze worden gewaardeerd tegen de laatst bekende inkooprijzen onder aftrek van een noodzakelijk geachte voorziening voor incurantheid. De uitgaven voor eigen (niet commerciële) publicaties worden niet geactiveerd, maar direct ten laste van het resultaat gebracht.

Vorderingen

Vorderingen worden bij eerste verwerking gewaardeerd tegen de reële waarde van de tegenprestatie. Handelsvorderingen worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. Als de ontvangst van de vordering is uitgesteld op grond van een verlengde overeengekomen betalingstermijn, wordt de reële waarde bepaald aan de hand van de contante waarde van de verwachte ontvangsten en worden er op basis van de effectieve rente renteinkomsten ten gunste van de winst- en verliesrekening gebracht. Voorzieningen wegens oninbaarheid worden in mindering gebracht op de boekwaarde van de vordering.

Eigen vermogen

Algemene reserve

Het gedeelte van het eigen vermogen waarover de daartoe bevoegde organen zonder belemmering door wettelijke of statutaire bepalingen kunnen beschikken voor het doel waarvoor de organisatie is opgericht.

Bestemmingsreserves

Het gedeelte van het eigen vermogen waarin onbestede OCW subsidies worden weergegeven uit voorgaande beleidsperiodes.

Bestemmingsfonds OCW (BIS)

Het gedeelte van het eigen vermogen waarin, in de huidige beleidsperiode (2017- 2020) vanuit een positief exploitatieresultaat aangemerkte onbestede Basis Infrastructuur Subsidie, wordt weergegeven. Onttrekkingen kunnen alleen bij een negatief exploitatieresultaat plaatsvinden naar rato van eigen inkomsten.

Bestemmingsfonds OCW (Erfgoedwet Collectie)

Het gedeelte van het eigen vermogen waarin onbestede subsidies inzake de Erfgoedwet Collectiebeheer worden weergegeven.

Voorziening groot onderhoud huisvesting

Dotatie aan de voorziening groot onderhoud huisvesting vindt plaats op basis van het geplande groot onderhoud, zoals is aangegeven in het opgestelde Meerjarig onderhoud- en investeringsplan. Hierdoor worden de kosten gelijkmatig verdeeld over de jaren terwijl de uitgaven in verschillende jaren plaatsvinden. Uitgaven voor groot onderhoud worden ten laste van de voorziening gebracht in het jaar dat het onderhoud plaatsvindt.

Voorziening jubileumuitkeringen

De voorziening voor jubileumuitkeringen dient te worden opgenomen conform de bepalingen uit Richtlijn 271 van de Richtlijnen van de Raad voor de Jaarverslaggeving. De voorziening is berekend rekening houdend met deelnamekansen, toekomstige uitkeringen en reeds verstreken diensttijd. De voorziening voor wordt gevormd voor de in de CAO opgenomen toekomstige jubileumuitkeringen en wordt contant gemaakt tegen 3%.

Pensioenen

De pensioentoezegging aan het personeel is ondergebracht bij Pensioenfonds Zorg & Welzijn, een bedrijfstakpensioenfonds. De pensioenovereenkomst heeft het karakter van een uitkeringsovereenkomst met de kenmerken van een middelloonregeling. De aanspraken en de uitkeringen worden voorwaardelijk geïndexeerd. De door de werkgever en werknemer te betalen premie is op zijn minst gelijk aan de kostendeckende premie. De doorsneepremie bedraagt in 2018 23,5% (2017: 23,5%) van de pensioengrondslag, hiervan komt 9,40% (2017: 9,40%) ten laste van de werknemer. Verschillen die ontstaan bij in- en uitgaande waardeoverdracht komen ten laste c.q. ten gunste van het pensioenfonds. In 2018 is een bedrag van € 374.503 pensioenpremie ten laste gebracht van het resultaat.

De dekkingsgraad van het pensioenfonds was ultimo 2018 101,3% (2017: 101,1%). Naar aanleiding van een te lage dekkingsgraad is door het Pensioenfonds Zorg & Welzijn in 2009 reeds een herstelplan ingediend bij De Nederlandsche Bank. In het herstelplan staan de maatregelen die het fonds neemt om te zorgen dat de dekkingsgraad zo snel mogelijk, maar uiterlijk binnen vijf jaar op de verplichte 105% komt. De belangrijkste elementen van het dekkingsplan zijn:

- Zolang de dekkingsgraad lager is dan 105% worden de pensioenen niet verhoogd (indexering).
- Zolang de dekkingsgraad zich bevindt tussen 105% en 117% worden de pensioenen met de helft (50%) van de loonstijging in de sector verhoogd.
- Het beleggingsbeleid verandert niet.
- De pensioenregeling verandert niet.

Langlopende schulden

Indien met projectsubsidies vaste activa worden aangeschaft, dan wordt dit deel van de projectsubsidie als investeringssubsidie opgenomen onder de langlopende schulden teneinde de jaarlijkse afschrijvingslast op de investering als vrijval hierop tegen te boeken. Indien met bijdrage van derden vaste activa worden aangeschaft, dan wordt de desbetreffende bijdrage als sponsoring opgenomen onder de langlopende schulden teneinde de jaarlijkse afschrijvingslast op de investering als vrijval hierop tegen te boeken.

Kortlopende schulden

Het Ministerie van OCW heeft voor de beleidsperiode 2017-2020 bepaald dat de nog niet bestede projectsubsidies verantwoord moeten worden als vooruit ontvangen subsidie onder de kortlopende schulden.

Overige activa en passiva

De overige activa en passiva zijn gewaardeerd op nominale waarde.

GRONDSLAGEN VOOR DE BEPALING VAN HET RESULTAAT

Algemeen

Het resultaat wordt bepaald als het verschil tussen de opbrengstwaarde van de geleverde prestaties en de kosten en andere lasten over het jaar. De opbrengsten op transacties worden verantwoord in het jaar waarin zij zijn gerealiseerd. Kosten worden op basis van de gerealiseerde bestedingen toegerekend aan de exploitatierekening.

OPBRENGSTVERANTWOORDING

Algemeen

Baten omvat de opbrengsten uit levering van goederen en diensten onder aftrek van kortingen en dergelijke en van over de omzet geheven belastingen.

Exploitatiesubsidies

Exploitatiesubsidies worden als baten verantwoord in de winst- en verliesrekening in het jaar waarin de gesubsidieerde kosten zijn gemaakt of opbrengsten zijn gederfd, of wanneer een gesubsidieerd exploitatietekort zich heeft voorgedaan. De baten worden verantwoord als het waarschijnlijk is dat deze worden ontvangen. Het niet aangewende bedrag van de toegekende Huisvestingssubsidie OCW voor de cultuurperiode 2017-2020 wordt in de balans als 'Nog te besteden huisvestingssubsidie OCW' onder de schulden opgenomen.

Investeringsubsidies

Subsidies met betrekking tot investeringen in materiële vaste activa worden als verplichting op de balans opgenomen en in mindering gebracht op de winst- en verliesrekening verwerkte afschrijvingen.

Verlenen van diensten

Verantwoording van opbrengsten uit de levering van diensten geschiedt naar rato van de geleverde prestaties, gebaseerd op de verrichte diensten tot aan de balansdatum in verhouding tot de in totaal te verrichten diensten.

PERSONEELSBELONINGEN

Periodiek betaalbare beloningen

Lonen, salarissen en sociale lasten worden op grond van de arbeidsvoorwaarden verwerkt in de winst- en verliesrekening voor zover ze verschuldigd zijn aan werknemers respectievelijk de belastingautoriteit.

Afschrijvingen op materiële vaste activa

Materiële vaste activa worden vanaf het moment van gereedheid voor ingebruikneming afgeschreven over de verwachte toekomstige gebruiksduur van het actief. Over terreinen en vastgoedbeleggingen die niet in eigendom zijn, wordt niet afgeschreven.

FINANCIËLE BATEN EN LASTEN

Rentebaten en rentelasten

Rentebaten en rentelasten worden tijdsevenredig verwerkt, rekening houdend met de effectieve rentevoet van de desbetreffende activa en passiva. Bij de verwerking van de rentelasten wordt rekening gehouden met de verantwoorde transactiekosten op de ontvangen leningen.

Koersverschillen

Koersverschillen die optreden bij de afwikkeling of omrekening van monetaire posten worden in de winst- en verliesrekening verwerkt in de periode dat zij zich voordoen, tenzij hedge-accounting wordt toegepast.

Vennootschapsbelasting

Het museum is belastingplichtig voor de vennootschapsbelasting, voor zover er activiteiten worden uitgeoefend die worden beschouwd als het drijven van een onderneming. Indien er sprake is van een positief fiscaal resultaat bij deze ondernemingsactiviteiten, dan mag dit resultaat op grond van de Wet op de vennootschapsbelasting 1969 onder voorwaarden volledig worden gereserveerd in een fiscale bestedingsreserve. Bij het opstellen van de Jaarrekening is geen rekening gehouden met verschillen tussen de fiscale grondslagen en de in deze Jaarrekening gehanteerde grondslagen en is er geen last uit hoofde van verschuldigde vennootschapsbelasting verantwoord.

Materiële vaste activa

(euro)

	Bedrijfs- installaties	Gebouwen en terreinen	Masterplan en Deltaplan	Overige inventaris	Onder- handen activa	Totaal
Aanschaffingswaarde 1 januari 2018	628.865	7.319.765	139.275	2.680.945	107.790	10.876.640
Bij: Investeringsen	–	1.176.980	–	579.152	–	1.756.132
Af: Desinvesteringen	–	–	14.203	103.899	–	118.102
Aanschafwaarde 31 december 2018	628.865	8.496.745	125.072	3.156.198	107.790	12.514.670
Af: Afschrijvingen t/m 2016	628.865	2.400.043	139.275	2.127.639	–	5.295.822
Bij: Afschrijvingsdeel desinvestering	–	–	14.203	87.778	–	101.981
	–	6.096.702	–	1.116.337	107.790	7.320.829
Afschrijving museum 2018	–	–	–	262.982	–	262.982
Afschrijving t.l.v. huisvestingskosten	–	45.918	–	–	–	45.918
<i>Afschrijving t.l.v. investeringssubsidies onder de langlopende schulden:</i>						
• Uitbreiding depot	–	74.842	–	–	–	74.842
• Inrichting depot	–	68.337	–	–	–	68.337
• Beveiliging beeldentuin	–	160.000	–	–	–	160.000
• Veiligheid musea	–	49.860	–	–	–	49.860
• Val- en bliksembeveiliging	–	2.219	–	–	–	2.219
• TV onderhoud 2006	–	2.571	–	–	–	2.571
• Rietveldpaviljoen	–	23.038	–	–	–	23.038
• TV onderhoud 2009	–	13.218	–	–	–	13.218
• Investeringsen 2018	–	82.657	–	–	–	82.657
Vrijval investeringssubsidie	–	476.742	–	–	–	476.742
Totaal afschrijvingen	–	522.660	–	262.982	–	785.642
Boekwaarde per 31 december 2018	–	5.574.042	–	853.355	107.790	6.535.187

De investeringen in 2018 bestaan voor het merendeel uit de renovatie van de aula in de Van de Veldeleugel, voor een bedrag van € 860.000. Daarnaast is er voor € 166.000 geïnvesteerd in de beveiliging van het museum en is er voor € 380.000 geïnvesteerd in inventaris, waarvan de herinrichting van de bibliotheek en de aankoop van Berlagevitruines de grootste investeringen waren.

De post 'Onderhanden activa' betreft de volgende investeringen:

- Vervanging objectbeveiliging € 82.050
- Aanschaf vier Berlagevitruines € 25.740

Op de materiële vaste activa zijn de volgende afschrijvingspercentages van toepassing:

- Bedrijfsinstallaties 10%
- Gebouwen en infrastructuur 2,5% / 10% / 20%
- Masterplan en Deltaplan 10%
- Overige inventaris en inrichting 20%

Vlottende activa

(euro)

Vorraden

	2018	2017
Vorraad reproducties drukwerk e.d.		
Reproducties en affiches	42.427	51.107
Cadeau-artikelen	392.190	337.545
Boekwerken en catalogi	516.518	531.371
Kaarten	32.725	34.081
Museumkaart	30.862	32.332
	1.014.722	986.436
Af: Voorziening incurante voorraad	-3.077	-3.666
	1.011.645	982.770

Reproductierechten

De reproductierechten vloeien voort uit de beheersovereenkomst die in 1973 met de Staat der Nederlanden is gesloten. Hierdoor kan de museumwinkel catalogi, foto's, prentbriefkaarten en dergelijke verkopen.

Vorderingen

(euro)

Debiteuren

	2018	2017
Debiteuren museumwinkel	5.451	4.345
Debiteuren museum	400.383	153.955
	405.834	158.300

Overige vorderingen en vooruitbetaalde kosten

(euro)

	2018	2017
Bijdrage Stichting Helene Kröller-Müller Fonds	401.041	2.086
Bijdrage Stichting Mondriaan Fonds	8.500	7.000
Bijdrage Stichting Zabawas	25.000	50.000
Bijdrage Stichting Fonds 21	–	50.000
Bijdrage Prins Bernhard Cultuurfonds	50.000	–
Bijdrage Jeekel Stichting	15.000	15.000
Bijdrage Turing Foundation	–	8.000
Entreegelden via Museumkaart	137.912	141.289
Vooruitbetaalde inkoop boeken	1.800	22.834
Nog te ontvangen bruikleenvergoeding Japan	–	136.000
Vooruitbetaalde investering objectbeveiliging	–	45.583
BTW museum	390.293	791.552
Vordering Fietsplan	3.653	6.049
Rente deposito	–	559
Overige	120.629	120.885
	1.153.828	1.396.837
Totaal vorderingen	1.559.662	1.555.137

Liquide middelen

(euro)

	2018	2017
Museum:		
Kas	69.570	13.861
ING Bank	790.589	30.948
ABN Amrobank NV	4.101.898	4.673.355
Museumwinkel:		
Kas	22.206	38.146
ING Bank	236.094	104.979
ABN Amrobank NV	60.655	38.756
Deutsche Bank Nederland NV	–	25.478
	5.281.012	4.925.523
Totaal liquide middelen	5.281.012	4.925.523

82

De Stichting Kröller-Müller Museum maakt gebruik van ondernemersdeposito-
rekeningen.

	EUR
Deposito ABN Amrobank (vrij opneembaar)	3.953.454
ING Bank	-

Het gemiddelde rentepercentage op de deposito's bedroeg 0,03% (2017: 0,05%).
De ABN Amrobank is gewaardeerd met een A rating. De ING Bank met een A- rating.

Algemene reserve

(euro)

	2018	2017
Stand per 1 januari	2.769.744	2.559.988
Exploitatieresultaat	286.344	198.818
Vrijval Bestemmingsreserve bedrijfsinstallaties	-	710.938
Dotatie aan Bestemmingsreserve aanloopkosten uitbreiding museum	-	700.000
Stand per 31 december	3.056.088	2.769.744

Bestemmingsreserve bedrijfsinstallaties

Met ingang van 2005 is de Bestemmingsreserve bedrijfsinstallaties gevormd uit de 'om niet' verkregen bedrijfsmiddelen tegen boekwaarde en een eenmalige bijdrage van het Ministerie van OCW voor achterstallige afschrijvingen. De toekomstige afschrijvingslast komt ten laste van de exploitatie. Met het inwerking treden van de Erfgoedwet huisvesting per 1 januari 2017 is het doel van deze Bestemmingsreserve komen te vervallen. Het saldo van de Bestemmingsreserve valt vrij naar de Algemene reserve.

(euro)

	2018	2017
Stand per 1 januari	-	710.938
Vrijval saldo Bestemmingsreserve	-	710.938
Stand per 31 december	-	-

Bestemmingsreserve aanloopkosten uitbreiding museum

De directie is een traject gestart om te onderzoeken welke mogelijkheden er zijn voor een uitbreiding van het museum. Voor de daarmee samenhangende kosten heeft de directie besloten een Bestemmingsreserve aan te leggen ter grootte van € 700.000 door onttrekking uit de Algemene reserve op basis van winstbestemming. In 2018 is, in overleg met de Raad van Toezicht, een bedrag van € 310.000 onttrokken aan deze reserve. Het restant van de reserve zal in 2019 vrijvallen ten gunste van de kosten van de architect die de uitbreidingsstudie uitvoert.

(euro)

	2018	2017
Stand per 1 januari	700.000	-
Mutatie reserve	-310.000	700.000
Stand per 31 december	390.000	700.000

84

Bestemmingsfondsen**Bestemmingsfonds OCW (exploitatiesubsidie)**

(euro)

	2018	2017
Stand per 1 januari	–	173.836
Mutatie bestemmingsfonds	–	173.836
Stand per 31 december	–	–

Bestemmingsfonds OCW (BIS)

(euro)

	2018	2017
Stand per 1 januari	43.728	–
Resultaatbestemming	99.545	43.728
Stand per 31 december	143.273	43.728

De verplichting om jaarlijks niet bestede subsidiebedragen te reserveren in het Bestemmingsfonds OCW geldt ook voor de beleidsperiode 2017-2020. Bij een positief resultaat vindt toerekening plaats aan het Bestemmingsfonds naar rato van het aandeel OCW subsidie ten opzichte van de totale baten. Onttrekkingen aan het Bestemmingsfonds mogen alleen plaatsvinden bij een negatief exploitatieresultaat, wederom naar rato van het aandeel OCW subsidie ten opzichte van totale baten.

Toerekening onbestede subsidie aan Bestemmingsfonds OCW

(euro)

		Publieks- activiteiten		Collectie- beheer	Algemeen beheer
OCW subsidie		1.795.577		2.121.592	
Totale baten per functie		8.472.060		4.442,763	206,969
Subsidie Erfgoedwet huisvesting		-1.548,015		-960,837	-160,139
Gecorrigeerde baten per functie		6.924.045		3.481.926	46.831
Totale lasten per functie		6.375.683		4.212.805	2.523.312
Huisvestingslasten t.l.v. subsidie		-1.548.015		-960.837	-160.139
Gecorrigeerde lasten per functie		4.827.668		3.251.968	2.363.173
Exploitatieresultaat per functie		2.096.377		229.958	-2.316.343
Toedeling resultaat Algemeen Beheer	78,1%	-1.563.667	21,9%	-439.717	2.003.384
Bestemming uit bestemmingsfonsen		-		62.938	-
Rentebaten/lasten + koersverschillen		-		-	2.959
Overheveling subsidie		-146.821		146.821	-
Exploitatieresultaat voor toerekening aan bestemmingsfondsen		385.889		-	-310.000
Gecorrigeerde baten per functie		6.924.045		3.481.926	
Toerekening opbrengsten Algemeen Beheer	78,1%	36.551	21,9%	10.278	
Gecorrigeerde baten per functie voor bepaling subsidiepercentage		6.960.596		3.492.205	
Percentage subsidie in totale baten		25,8%		60,8%	
Dotatie aan Bestemmingsfonds BIS		99.545			
Dotatie aan Bestemmingsfonds Erfgoedwet Collectiebeheer					-
Dotatie aan Algemene reserve		286.343			

Fonds kunstaankopen

(euro)

	2018	2017
Stand per 1 januari	127.443	39.890
Bij:		
BankGiro Loterij via Stichting Helene Kröller-Müller Fonds	1.049.578	153.000
Jeekel Stichting	15.098	15.294
Resultaat museumwinkel	160.877	217.264
	1.225.553	385.558
	1.352.996	425.448
Af: Besteed aan kunstaankopen	1.288.491	298.005
Stand per 31 december	64.505	127.443

28 MAART 2019

 Mazars N.V.
 Gewaarmerkt
 voor identificatiedoeleinden

Voorzeningen

(euro)

Voorziening jubileumuitkeringen

	2018	2017
Stand per 1 januari	73.260	73.977
Toevoeging boekjaar	40.177	5.696
Besteding boekjaar	-24.177	-6.413
Stand per 31 december	89.260	73.260

In 2019 verwacht het museum € 12.155 uit te keren ten laste van de voorziening jubileumuitkeringen.

Voorziening groot onderhoud

	2018	2017
Stand per 1 januari	379.989	-
Vrijval voorziening	-159.989	-
Toevoeging boekjaar	160.000	445.000
Beschikbaar	380.000	445.000
Besteding boekjaar	-19.250	65.011
Stand per 31 december	360.750	379.989

Per 1 januari 2017 is de Erfgoedwet in werking getreden. In de Erfgoedwet is voor huisvesting vastgelegd dat de musea verantwoordelijk zijn voor het onderhoud en instandhouding van de gebouwen. Hiervoor is eind 2015 een Meerjarig onderhoud- en investeringsplan opgesteld. In dit onderhoudsplan zijn de vervangingsinvesteringen en de kosten voor groot onderhoud opgenomen. De toevoeging van € 160.000 is gebaseerd op de lasten die samenhangen met groot onderhoud tot het jaar 2042 en een inflatiecorrectie van 2,15%. In de loop van 2019 zal het Meerjarig onderhouds- en investeringsplan met voortschrijdend inzicht worden geactualiseerd. In 2018 is besloten om de systematiek van dotatie aan de voorziening aan te passen. Waar in 2017 alle onderhoudskosten in het Meerjarig onderhoud- en investeringsplan dienden als basis voor de dotatie, is in 2018 gekozen om alleen de kosten groot onderhoud als basis te nemen. Middels een vrijval is de voorziening hierop aangepast. De bestedingen in 2017 zijn in 2018 geactiveerd. In 2019 verwacht het museum € 230.808 te besteden aan groot onderhoud ten laste van de voorziening groot onderhoud.

Langlopende schulden

(euro)

Investeringssubsidie Veiligheid musea

In verband met de uitvoering maatregelen voortvloeiende uit het rapport Veiligheid voor VRM-Musea wordt met ingang van 2006 jaarlijks een projectsubsidie van € 171.280 ontvangen. In verband met de stelselwijziging in het kader van de Erfgoedwet is de projectsubsidie Veiligheid musea per 1 januari 2017 komen te vervallen. Met een deel van deze subsidie zijn investeringen gepleegd die na afstemming met het ministerie, via de resultaatbestemming, onder de langlopende schulden gepresenteerd blijven als investeringssubsidie. De investeringssubsidie valt vrij ten gunste van het resultaat, analoog aan de afschrijvingstermijn van de investering.

Het verloop is als volgt:

	2018	2017
Stand per 1 januari	287.305	261.797
Omzetting vooruitontvangen subsidie naar investeringssubsidie	–	73.090
	287.305	334.887
Afschrijving	49.860	47.582
Stand per 31 december	237.445	287.305

Investeringssubsidie val- en bliksembeveiliging

In verband met de aanleg van een val- en bliksembeveiliging is in 2005 een investeringssubsidie van € 171.600 ontvangen. Deze subsidie is derhalve vooruit ontvangen en zal na de investering onder de langlopende schulden gepresenteerd blijven als investeringssubsidie.

De investeringssubsidie valt vrij ten gunste van het resultaat analoog aan de afschrijvingsstermijn van de investering. Door een ingrijpende dakrenovatie van de Quistvleugel in 2006, doorlopend in 2007, was de investering uitgesteld tot na afronding van deze renovatie. In 2008 heeft de facturatie plaatsgevonden in het kader van dit project ad. € 66.562.

Het verloop is als volgt:

	2018	2017
Stand per 1 januari	6.654	13.310
Afschrijvingen	6.654	6.656
Stand per 31 december	–	6.654

Investeringssubsidie technisch vervangingsonderhoud 2006

In verband met de vervanging van de verlichting in het administratiegebouw, vervanging van de verdeelinrichting in de bunker en een gedeelte van het gasleidingnet is in 2007 een eenmalige investeringssubsidie van € 35.100 ontvangen. De werkzaamheden zijn in 2008 afgerond. In 2009 heeft de facturatie plaats gevonden in het kader van dit project ad € 25.714.

Het verloop is als volgt:

	2018	2017
Stand per 1 januari	2.486	5.059
Afschrijving	773	2.573
Stand per 31 december	1.713	2.486

Investeringssubsidie technisch vervangingsonderhoud 2008

In verband met de reconstructie van het Rietveldpaviljoen is verdeeld over 2009 en 2010 een eenmalige investeringssubsidie van € 425.000 ontvangen. De werkzaamheden zijn in 2010 afgerond. In 2010 heeft de facturatie plaats gevonden in het kader van dit project ad € 230.376.

Het verloop is als volgt:

	2018	2017
Stand per 1 januari	57.594	80.632
Afschrijving	23.038	23.038
Stand per 31 december	34.556	57.594

Investeringssubsidie technisch vervangingsonderhoud 2009 en 2010

In verband met vervanging van de verlichting in de Quistvleugel is in 2010 een investeringssubsidie van totaal € 185.000 ontvangen. In 2012 heeft de facturatie plaatsgevonden in het kader van dit project ad € 132.183.

Het verloop is als volgt:

	2018	2017
Stand per 1 januari	57.281	70.499
Afschrijving	13.218	13.218
Stand per 31 december	44.063	57.281

Investeringsubsidie beveiliging

In het kader van de beveiliging van onder andere de beeldentuin is in 2010 een investerings-subsidie van € 1.600.000 ontvangen. De eerste fase van de werkzaamheden is in 2012 gestart. In 2012 heeft de eerste facturatie plaatsgevonden in het kader van dit project ad € 171.865. In 2013 is er voor een bedrag ad € 1.003.650 geïnvesteerd. Begin 2014 is de investering en de technische oplevering van de laatste fase afgerond voor een bedrag van € 424.485.

Het verloop is als volgt:

	2018	2017
Stand per 1 januari	978.553	1.138.553
Afschrijving	160.866	160.000
Stand per 31 december	817.687	978.553

Investeringsubsidie uitbreiding depot

In 2016 is gestart met de uitbreiding van het bestaande hoofddepot ter grootte van ongeveer 1.000 vierkante meter. Ten behoeve van de financiering van de uitbreiding zijn de Bestemmingsreserve OCW exploitatiesubsidie en Bestemmingsreserve OCW huisvestingsubsidie aangewend. De totale aanbesteding ultimo 2016 bedraagt € 2.993.669. De oplevering heeft in 2017 plaatsgevonden.

Het verloop is als volgt:

	2018	2017
Stand per 1 januari	2.931.300	2.993.669
Afschrijving	74.842	62.369
Stand per 31 december	2.856.458	2.931.300

Investeringsubsidie inrichting depot

In het kader van de uitbreiding van het bestaande hoofddepot zijn er investeringen gedaan op het gebied van inrichting. In 2016 is er in totaal voor een bedrag van € 341.685 gefactureerd voor nieuwe stellingen en uitbreiding schilderijrekken. Ten behoeve van de financiering van de uitbreiding is de Bestemmingsreserve OCW exploitatiesubsidie aangewend.

Het verloop is als volgt:

	2018	2017
Stand per 1 januari	284.737	341.685
Afschrijving	68.337	56.948
Stand per 31 december	216.400	284.737

Investeringssubsidie 2018

Onderdeel van de stelselwijziging van het ministerie van OCW per 1 januari 2017 is de vorming van investeringssubsidies ten laste van de huisvestingssubsidie, om toekomstige afschrijvingslasten te dekken. In 2018 is voor de eerste maal een investeringssubsidie gecreëerd ten laste van de huisvestingssubsidie.

Het verloop is als volgt:

	2018	2017
Stand per 1 januari	–	–
Dotatie wegens investeringen	1.176.980	–
	1.176.980	–
Afschrijving	82.657	–
Stand per 31 december	1.094.323	–

Nog te besteden huisvestingssubsidie OCW

	2018	2017
Stand per 1 januari	1.527.881	–
Erfgoedwet huisvestingssubsidie	4.288.061	4.217.710
Ontrekkingen wegens investeringen	-1.176.980	–
	3.111.081	4.217.710
	4.638.962	4.217.710
Totale huisvestingslasten	3.296.471	3.141.103
Af : Totale huisvestingsbaten	627.480	451.274
Huisvestingslasten t.l.v. subsidie	2.668.991	2.689.829
Totaal onbestede huisvestingssubsidie	1.969.971	1.527.881

De nog te besteden huisvestingssubsidie wordt op de balans gepresenteerd onder zowel Langlopende schulden als Kortlopende schulden. Het verwachte bedrag van investeringen volgens het Meerjarig onderhoud- en investeringsplan in het eerstvolgende boekjaar wordt als Kortlopende schuld gepresenteerd, het resterende bedrag wordt als Langlopende schuld opgenomen. Ultimo 2018 is het bedrag van € 1.969.970 verdeeld over Kortlopende schulden voor een bedrag van € 259.594 en Langlopende schulden voor een bedrag van € 1.710.378. De huisvestingslasten en baten zijn nader toegelicht in het overzicht huisvestingskosten in de toelichting op de exploitatie.

Kortlopende schulden

(euro)

	2018	2017
Leveranciers museum	702.244	1.048.084
Leveranciers museumwinkel	21.309	2.481
	723.553	1.050.565

Belastingen en premies sociale verzekeringen

	2018	2017
BTW museumwinkel	9.613	6.325
Loonbelasting december	193.490	171.433
	203.103	177.758

Vooruitontvangen subsidie***Projectsubsidie brandveiligheid***

	2018	2017
Stand per 1 januari	800.000	800.000
Resultaatbestemming	-	-
Stand per 31 december	800.000	800.000

In 2015 heeft het ministerie een bedrag € 800.000 ter beschikking gesteld inzake brandveiligheidsmaatregelen (naar aanleiding van de Schipholbrand in het jaar 2005). Alle gebouwen die onder de verantwoordelijkheid vallen van het Rijksvastgoedbedrijf dienen op termijn te voldoen aan de daarvoor gestelde brandveiligheidseisen. In 2015 is een bedrag van € 100.000 ontvangen en in 2016 is het resterende bedrag ad € 700.000 ontvangen.

Projectsubsidie veiligheid musea

	2018	2017
Stand per 1 januari	260.634	387.989
Resultaatbestemming		–
	260.634	387.989
Investeringskosten		-73.090
Kosten	-89.415	-54.265
	-89.415	-127.355
Stand per 31 december	171.219	260.634

Met ingang van 2006 is door het ministerie een jaarlijkse bijdrage ter beschikking gesteld van € 171.280 in het kader van de veiligheid van het museum. Door de indexeringen van afgelopen jaren was de bijdrage in 2016 € 203.963. In verband met de stelselwijziging in het kader van de Erfgoedwet is de projectsubsidie Veiligheid musea per 1 januari 2017 komen te vervallen.

De investeringen worden jaarlijks via de resultaatbestemming toegevoegd aan de investeringssubsidie beveiliging onder de langlopende schulden conform de gehanteerde en door het ministerie goedgekeurde systematiek.

Het Ministerie van OCW heeft voor de beleidsperiode 2017-2020 bepaald dat de nog niet bestede projectsubsidies verantwoord moeten worden als vooruit ontvangen subsidie onder de kortlopende schulden.

Overige schulden

	2018	2017
Vakantiegeld	152.559	153.008
Reservering vakantiedagen	275.017	285.794
Bestemmingsfonds OCW 2013-2016	–	173.837
Accountants- en advieskosten	8.000	25.000
Te betalen lonen	11.906	–
PFZW pensioenlast	8.633	5.542
Vooruit ontvangen/gefactureerde bruikleenvergoedingen	357.000	170.000
Advieskosten	28.149	39.847
Rijksvastgoedbedrijf dienstverlening	168.562	58.786
Verzekeringspremie	26.689	–
Energielasten	12.983	16.371
Te betalen bonus touroperators	–	7.500
Te betalen inzake kosten inhuur personeel	18.218	10.575
Overige	45.422	27.764
	1.113.138	974.024

94

NIET UIT DE BALANS BLIJKENDE VERPLICHTINGEN

(euro)

Huurverplichting

Met ingang van 1 januari 2017 is een nieuwe huurovereenkomst van kracht voor de duur van vijf jaar, eindigend op 31 december 2021. Gedurende deze periode kan de overeenkomst enkel door het museum worden opgezegd bij aangetekend schrijven en met inachtneming van een opzegtermijn van twaalf maanden. Na afloop van deze periode van vijf jaar loopt de overeenkomst voor onbepaalde tijd door onder dezelfde eerdergenoemde opzeggingsvoorwaarden.

De geprognoteerde huurlast bedraagt:

2019	999.022	2022	361.407
2020	726.860	2023	346.611
2021	672.605	2024	314.307

Leasecontracten

Dit betreft twee leasecontracten inzake autolease voor € 895 en € 817 per maand. De lasten van deze twee leasecontracten bedragen derhalve € 10.740 en € 9.804 per jaar. Expiratiedata zijn respectievelijk 1 december 2019 en 8 maart 2020, de verplichtingen bedragen voor de resterende looptijd respectievelijk € 9.845 en € 11.438 .

Investeringen

Ultimo 2018 bestaan er de volgende lopende c.q. aangegane verplichtingen in het kader van investeringen:

- Vervanging objectbeveiliging voor een bedrag van € 91.166 waarvan 90% per balansdatum is opgenomen als onderhanden werk.
- Aanschaf Berlagevitruines voor een bedrag van € 28.600, waarvan 90% per balansdatum is opgenomen als onderhanden werk.
- Uitbreidingsstudie museum waarvoor opdracht is gegeven aan een architect voor een bedrag van € 780.000. Hiervan is per balansdatum 50% verantwoord in de huisvestingskosten.

Kunstaankopen

Geen.

Niet uit de balans blijvende rechten

(euro)

Toekenningnota van ministerie van OCW ten behoeve van de bijdrage 2017-2020:

• Subsidiebesluit Culturele Basisinfrastructuur 2017-2020 (1057634)	6.770.684
• Loonbijstelling 2015 (1057634)	4.116
• Loonbijstelling 2016 (1057634)	94.304
• Prijsbijstelling 2016 (1057634)	9.348
• Loonbijstelling 2017 (1222736)	112.256
• Prijsbijstelling 2017 (1222736)	20.224
• Loonbijstelling 2018 (1369537)	111.810
• Prijsbijstelling 2018 (1369537)	16.722
Subtotaal Culturele Basisinfrastructuur	7.139.464
• Subsidiebesluit Erfgoedwet huisvesting 2017 (1057634)	4.100.330
• Prijsbijstelling 2015 (1057634)	21.732
• Prijsbijstelling 2016 (1057634)	25.145
• Prijsbijstelling 2017 (1222736)	70.503
• Subsidie 2018 (1217850)	4.217.710
• Prijsbijstelling 2018 (1369537)	70.351
• Subsidie 2019 (1412576)	4.288.061
Subtotaal Erfgoedwet huisvesting	12.793.832
• Subsidiebesluit Erfgoedwet Collectiebeheer 2017 (1057634)	2.000.000
• Loonbijstelling 2015 (1057634)	1.216
• Loonbijstelling 2016 (1057634)	27.857
• Prijsbijstelling 2016 (1057634)	2.762
• Loonbijstelling 2017 (1222736)	33.160
• Prijsbijstelling 2017 (1222736)	5.974
• Subsidie 2018 (1217850)	2.070.969
• Loonbijstelling 2018 (1369537)	44.037
• Prijsbijstelling 2018 (1369537)	6.586
• Subsidie 2019 (1412576)	2.121.592
Subtotaal Erfgoedwet Collectiebeheer	6.314.153
Totaal toegezegd 2017 tot en met 2020	26.247.449
Ontvangen subsidie in 2017	8.041.412
Ontvangen subsidie in 2018	8.205.230
Totaal ontvangen	16.246.642
Te ontvangen subsidie in 2019	8.205.230
Te ontvangen subsidie in 2020	1.795.577
Saldo toezegging 2019 tot en met 2020	10.000.807

De bijdragen in het kader van de Erfgoedwet worden jaarlijks afzonderlijk toegekend.

TOELICHTING BIJ DE CATEGORIALE EXPLOITATIEREKENING 2018

De gepresenteerde begroting is conform de ingediende en goedgekeurde meerjarenbegroting OCW 2017-2020, die is gebaseerd op prijspeil 2015. Volgens het *Handboek verantwoording cultuursubsidies musea 2017-2020* dient deze begroting gehanteerd te worden.

Baten

(euro)

	2018	Begroting	2017
Directe opbrengsten			
Publieksinkomsten binnenland			
• Entreegelden	1.967.311	1.750.000	1.869.842
• Omzet museumwinkel	790.125	700.000	977.289
	2.757.436	2.450.000	2.847.131
Publieksinkomsten buitenland			
• Bruikleenvergoeding Australië	–	450.000	425.000
• Bruikleenvergoeding Japan	264.000	650.000	836.000
• Bruikleenvergoeding Denemarken	808.000		–
• Bruikleenvergoeding Italië	475.000		542.000
• Bruikleenvergoeding Oostenrijk	–	50.000	25.000
• Bruikleenvergoeding overig	36.850	50.000	4.650
	1.583.850	1.200.000	1.832.650
	4.341.286	3.650.000	4.679.781

De in de begroting opgenomen directe opbrengsten bedragen € 3.650.000. De hogere realisatie van de directe opbrengsten van € 691.286 wordt met name veroorzaakt door de hogere opbrengst entreegelden (€ 217.000), hogere omzet museumwinkel (€ 90.000) en door hogere opbrengst bruikleenvergoedingen (€ 383.000).

(euro)

	2018	Begroting	2017
Indirecte opbrengsten			
Huuropbrengst	137.235	125.000	135.630
Speciale openstellingen	46.300	25.000	24.730
Provisie verzekeringspremie	7.686	10.000	6.257
Omzet kantine	33.658	–	32.751
Opbrengst energie	23.611	20.000	22.696
Opbrengst catalogi	43.860	15.000	51.855
Overige indirecte opbrengsten	176.235	15.000	136.400
	468.585	210.000	410.319

De in de begroting opgenomen indirecte opbrengsten bedragen € 210.000. De hogere realisatie van de indirecte opbrengsten van circa € 258.000 is met name veroorzaakt door de niet in de begroting opgenomen omzet kantine (€ 33.500), hogere realisatie overige opbrengst catalogi (€ 29.000) en hogere realisatie indirecte opbrengsten (€ 161.000).

Subsidie OCW

(euro)

	2018	2017
Culturele Basisinfrastructuur (beschikking 1057634)	1.795.577	1.752.733
Erfgoedwet huisvesting		
Erfgoedwet huisvesting (beschikking 1057634)	4.288.061	4.217.710
Onttrekking wegens investeringen	-1.176.980	0
	<u>3.111.081</u>	<u>4.217.710</u>
Onttrekkingen (lasten):		
Toeslagen aan Rijksvastgoedbedrijf		
- huur	1.005.330	1.008.166
- dienstverleningsovereenkomst	238.839	235.144
- onderhoudscontract via Rijksvastgoedbedrijf	374.215	151.189
	<u>1.618.384</u>	<u>1.394.499</u>
Loonkosten eigen organisatie beheer en onderhoud	13.352	
Verzekeringen	18.145	18.541
Afschrijvingen op investeringen	524.971	413.033
Kosten dagelijks onderhoud	314.589	263.094
Kosten groot onderhoud	-65.000	445.000
	<u>249.589</u>	<u>708.094</u>
Overige huisvestingskosten		
- advieskosten gebouw en klimaat	150.815	104.949
- advieskosten nieuwbouw	463.358	233.097
- kosten verbouwing depot	15.762	54.803
- kosten verbouwing bibliotheek en kantoren	39.922	
- kosten verbouwing toiletgroepen	1.643	
- energielasten	200.530	214.087
	<u>872.030</u>	<u>606.936</u>
Totaal onttrekkingen	3.296.471	3.141.103
Toevoegingen (baten):		
Vrijval investeringssubsidie OCW	480.245	372.381
Vrijval bestemmingsfonds kosten uitb. museum	-	
Overige baten		
- restitutie servicekosten	147.235	78.893
Totaal toevoegingen	627.480	451.274
Toerekening subsidie Erfgoedwet huisvesting	2.668.991	2.689.829
Erfgoedwet Collectiebeheer (beschikking 1057634)	2.121.592	2.070.969

28 MAART 2019

Met ingang van 1 januari 2017 is de Erfgoedwet in werking getreden. Hiermee is de exploitatie-subsidie opgedeeld in subsidie voor publieksactiviteiten (BIS) en subsidie Erfgoedwet Collectiebeheer. In het kader van de Erfgoedwet huisvesting ontvangt het museum subsidie om het gebouw langjarig in stand te houden en is daarmee verantwoordelijk voor onderhoud en vervangingsinvesteringen.

M MAZARS

28 MAART 2019

Mazars N.V.
Gewaarmerkt
voor identificatiedoeleinden

Overige subsidies/bijdragen

(euro)

	2018	Begroting	2017
Subsidies uit publieke middelen			
Gemeente Ede	20.000	–	22.196
Stichting Mondriaan Fonds	85.000	–	70.000
	105.000	–	92.196
Bijdragen uit private middelen			
Turing Foundation		–	40.000
Stichting Helene Kröller-Müller Fonds	216.000	–	212.698
Vereniging Rembrandt	100.000	–	–
Prins Bernhard Cultuurfonds	50.000	–	–
Stichting Zabawas	25.000	–	50.000
Stichting Fonds 21		–	50.000
Turner Contemporary		–	22.616
Jeekel Stichting	15.098	–	15.294
BankGiro Loterij	165.085	–	–
	571.183	–	390.608
BankGiro Loterij via Stichting Helene Kröller-Müller Fonds	1.049.578	1.000.000	153.000
	1.049.578	1.000.000	153.000
Totaal algemeen	1.725.761	1.000.000	635.804

In 2018 ondersteunt de Gemeente Ede het project *Mijn Beeldentuin* voor een bedrag van € 20.000.

In 2018 ondersteunt de Stichting Helene Kröller-Müller Fonds de aankoop van vijf werken met de opbrengst van de BankGiro Loterij. Dit zijn onder andere *Tête de Persée* van Odilon Redon, *Kneeling Youth* van George Minne en *Geometrisch beeld* van Alexander Archipenko. In 2018 is er € 216.000 ontvangen op toezeggingen uit 2017 en 2018 voor onder andere de tentoonstelling *Odilon Redon. La littérature et la musique*, de restauratie van *Jardin d'émail* van Jean Dubuffet en de restauratie van het schilderij *Boerderij in Duivendrecht bij avond* van Piet Mondriaan.

In 2018 ondersteunen de Stichting Mondriaan Fonds, de Vereniging Rembrandt en het Prins Bernhard Cultuurfonds de tentoonstelling *Als Kunst je Lief is*. Ook de BankGiro Loterij ondersteunt deze tentoonstelling door de afname van toegangsbewijzen. Stichting Zabawas en het Prins Bernhard Cultuurfonds ondersteunen ook de tentoonstelling *Odilon Redon. La littérature et la musique*.

28 MAART 2019

Mazars N.V.
Gewaarmerkt
voor identificatiedoeleinden

Lasten

(euro)

	2018	Begroting	2017
Salariskosten			
Lonen en salarissen	3.666.813	4.571.702	3.760.731
Sociale lasten	599.871		562.992
Pensioenlasten	374.503		373.942
Woonwerkverkeer	124.851	110.000	125.504
Jubileumuitkeringen	24.177		6.413
Inhuur personeel	284.542	200.000	329.485
	5.074.757	4.881.702	5.159.067

Personeelsbestand

Gedurende het boekjaar 2018 bedroeg het gemiddeld aantal werknemers bij de Stichting Kröller-Müller Museum, omgerekend naar volledige mensjaren, 89,1 personen (2017: 87,3 personen).

Bezoldiging bestuurders

Per 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) in werking getreden. Hiermee is de Wet Openbaarmaking Uit Publieke middelen gefinancierde Topinkomens (WOPT) komen te vervallen. De WNT-norm voor 2018 bedraagt € 189.000 en de Stichting Kröller-Müller Museum blijft daar met respectievelijk € 152.243 en € 127.279 ruim onder.

bedragen x € 1	E.J.H Pelsers	M.J. Vonhof
Functie(s)	directeur	zakelijk directeur
Duur dienstverband	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12
Omvang dienstverband (in fte)	1,0	1,0
Gewezen topfunctionaris?	nee	nee
(Fictieve) dienstbetrekking?	ja	ja
Bezoldiging		
Beloning plus belastbare onkostenvergoeding	138.672	113.787
Beloningen betaalbaar op termijn	13.571	13.492
Totaal bezoldiging	152.243	127.279
Toepasselijk WNT-maximum	189.000	189.000
Gegevens 2017		
Duur dienstverband	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12
Omvang dienstverband (in fte)	1,0	1,0
Beloning	136.546	111.698
Belastbare onkostenvergoeding	-	-
Beloningen betaalbaar op termijn	13.217	13.162
Totaal bezoldiging	149.763	124.860
Toepasselijk WNT-maximum	181.000	181.000

102

Uitkeringen wegens beëindiging dienstverband aan topfunctionarissen

Er hebben geen uitkeringen wegens beëindiging dienstverband aan topfunctionarissen plaatsgevonden.

Toezichthoudende topfunctionarissen met een bezoldiging van € 1.700 of minder

Naam topfunctionaris	Functie
J.A. Kamps	Voorzitter
W. Draijer	Lid
P. van der Feltz	Lid
R.S. Nanninga	Lid
I.C. van der Vlies	Lid
T. Menssen	Lid
E. Mackay	Lid
C.H.M. Braams	Lid

Overige rapportageverplichtingen op grond van de WNT

Naast de hierboven vermelde topfunctionarissen zijn er geen overige functionarissen met een dienstbetrekking die in 2018 een bezoldiging boven het individueel toepasselijke drempelbedrag hebben ontvangen.

Huisvestingskosten

(euro)

	2018	2017
<i>Toeslagen aan Rijksvastgoedbedrijf</i>		
- huur	1.005.330	1.008.166
- dienstverleningsovereenkomst	238.839	235.144
- onderhoudscontract via Rijksvastgoedbedrijf	374.215	151.189
	1.618.384	1.394.499
<i>Loonkosten eigen organisatie beheer en onderhoud</i>		
Verzekeringen	13.352	–
Afschrijvingen op investeringen	18.145	18.541
Kosten dagelijks onderhoud	524.971	413.033
Dotatie voorziening groot onderhoud	314.589	263.094
	-65.000	445.000
	249.589	708.094
<i>Overige huisvestingskosten</i>		
- advieskosten gebouw en klimaat	150.815	104.949
- advieskosten nieuwbouw	463.358	233.097
- kosten verbouwing depot	15.762	54.803
- kosten verbouwing bibliotheek en kantoren	39.922	–
- kosten verbouwing toiletgroepen	1.643	–
- energielasten	200.530	214.087
	872.030	606.936
Totaal lasten	3.296.471	3.141.103
<i>Vrijval investeringssubsidie OCW</i>		
Vrijval bestemmingsfondsen	480.245	372.381
Overige baten	–	–
- restitutie servicekosten	147.235	78.893
Totaal baten	627.480	451.274
Totaal lasten minus baten	2.668.991	2.689.829

Per 1 januari 2017 is de Erfgoedwet in werking getreden en daarmee een stelselwijziging in de subsidiëring van het behoud en beheer van collecties en gebouwen enerzijds en subsidiëring van publieksactiviteiten anderzijds. Tot 2017 betaalde het museum jaarlijks een gebruikersvergoeding aan het Rijksvastgoedbedrijf, dat daarmee de verantwoordelijkheid had voor het groot onderhoud en de instandhouding van de gebouwen. Door de stelselwijziging is het museum hiervoor verantwoordelijk geworden. Op basis van het Meerjarig onderhoud- en investeringsplan worden de kosten voor groot onderhoud voor een bedrag van € 110.000 gedoteerd aan de Voorziening groot onderhoud. De werkelijke kosten voor het groot onderhoud worden jaarlijks ten laste van deze Voorziening groot onderhoud gebracht. De vrijval investeringssubsidie OCW voor een bedrag van € 480.245 betreft het afschrijvingsdeel op investeringen die met investeringssubsidie zijn gedaan.

104

Kunstaankopen

	2018	Begroting	2017
Aankopen Kunst	1.118.850	1.150.000	186.400
Transportkosten	14.097	–	68.312
Intakekosten	16.046	–	15.419
Installatiekosten	139.498	–	27.874
	1.288.491	1.150.000	298.005

Het bedrag van de normbegroting is gebaseerd op de besteding van de bijdrage van de BankGiro Loterij à € 1.150.000 via de Stichting Helene Kröller-Müller Fonds. Het verschil tussen de begroting en de realisatie wordt met name veroorzaakt doordat de aankopen via de Stichting Helene Kröller-Müller Fonds niet synchroon lopen met de jaarlijkse bijdrage.

Overige lasten

(euro)

	2018	Begroting	2017
Collectiepresentatie	333.580	400.000	415.602
Vernieuwing website	35.570	30.000	27.880
Bruikleenverkeer (inkomend)	15.291	20.000	33.661
Educatie	184.356	45.000	196.595
Tentoonstellingen	974.921	375.000	806.055
Bruikleenverkeer (uitgaand)	155.376	97.000	201.749
Collectiebeheer	29.483	25.000	33.045
Collectiedocumentatie	64.432	50.000	40.351
Conservering en restauratie	378.327	150.000	438.468
Kantoorkosten	748.448	390.000	405.477
Stichting Helene Kröller-Müller Fonds	28.010	50.000	54.419
Publiciteitskosten	153.356	190.000	120.394
Inkoop museumwinkel	316.349	270.000	465.775
Beheerskosten museumwinkel	39.900	40.000	48.251
Overige personeelslasten	359.180	270.000	280.074
	3.816.579	2.402.000	3.567.796

De hogere realisatie van de overige lasten met ongeveer € 1.414.000 wordt met name veroorzaakt door de volgende items:

- Hogere realisatiekosten educatie (€ 140.000).
- Hogere realisatiekosten tentoonstellingen (€ 600.000).
- Hogere realisatiekosten bruikleenverkeer uitgaand (€ 58.000).
- Hogere realisatiekosten voor conservering en restauratie (€ 228.000).
- Hogere realisatiekosten voor kantoorkosten (€ 358.000). Advieskosten voor de uitbreiding van het museum zijn voor € 310.000 verantwoord onder de kantoorkosten, evenredig aan de dekking vanuit het bestemmingsfonds aanloopkosten uitbreiding museum.
- Hogere realisatie kosten voor overige personeelslasten (€ 89.000)
- Hogere realisatie inkoop museumwinkel (€ 46.000).

NADERE DETAILLERING CATEGORIALE EN FUNCTIONELE EXPLOITATIEREKENING 2018

Categoriaal	Functioneel			
	Totaal	Publieks-activiteiten	Collectie-beheer	Algemeen beheer
		Vaste en tijdelijke presentatie	Conservering, restauratie en documentatie	

BATEN

Directe opbrengsten				
Publieksinkomsten totaal	4.341.286			
Publiekinkomsten binnenland totaal	2.757.436			
waarvan kaartverkoop	1.967.311	1.967.311		
waarvan overig	790.125	790.125		
Publiekinkomsten buitenland totaal	1.583.850	1.583.850		
Sponsorinkomsten	-	-		
waarvan sponsoring in natura	-	-		
waarvan overige sponsorinkomsten	-	-		
Overige inkomsten	-	-		
waarvan vergoedingen van coproducten	-	-		
waarvan overige inkomsten	-	-		
Totale directe opbrengsten	4.341.286			
Indirecte opbrengsten	468.585			
waarvan kapitalisatie van vrijwilligers	-			
waarvan overige indirecte opbrengsten	468.585	223.097	198.658	46.830
Private middelen	1.620.761			
particulieren incl. vriendenverenigingen	216.000	119.000	97.000	-
bedrijven	-			
private fondsen	355.183	340.085	15.098	-
goede doelen loterijen	1.049.578		1.049.578	
Totale Opbrengsten	6.430.632	5.023.468	1.360.334	46.830
Structurele subsidie OCW	6.586.160			
Regeling specifiek cultuurbeleid	1.795.577	1.795.577		
Erfgoedwet onderdeel Huisvesting	2.668.991	1.548.015	960.837	160.139
Erfgoedwet onderdeel Collectiebeheer	2.121.592		2.121.592	
Cultuurnota 2013-2016	-	-		
Incidentele publieke subsidies	105.000	105.000		
Totale Subsidies / Bijdragen	6.691.160	3.448.592	3.082.429	160.139
TOTALE BATEN	13.121.792	8.472.060	4.442.763	206.969

28 MAART 2019

(VERVOLG)

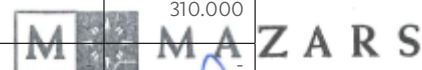
Categoriaal	Functioneel			
	Totaal	Publieks-activiteiten	Collectie-beheer	Algemeen beheer
		Vaste en tijdelijke presentatie	Conservering, restauratie en documentatie	

LASTEN

Salarislasten	5.074.757	2.466.440	1.396.562	1.211.755
Huisvestingslasten	2.668.991	1.548.015	960.837	160.139
Afschrijvingen	262.982	152.529	94.673	15.780
Aankopen	1.288.491		1.288.491	
Overige lasten	3.816.579	2.208.699	472.242	1.135.638
Collectiepresentatie	333.580	333.580		
Vernieuwing website	35.570	35.570		
Bruikleenverkeer inkomend	15.291	15.291		
Educatie	184.356	184.356		
Tentoonstellingen	974.921	974.921		
Bruikleenverkeer uitgaand	155.376	155.376		
Collectiebeheer	29.483		29.483	
Collectiedocumentatie	64.432		64.432	
Conservering en restauratie	378.327		378.327	
Kantoorkosten	748.448			748.448
Stichting Helene Kröller-Müller Fonds	28.010			28.010
Publiciteitskosten	153.356	153.356		
Inkoop museumwinkel	316.349	316.349		
Beheerskosten museumwinkel	39.900	39.900		
Overige personeelskosten	359.180			359.180
TOTALE LASTEN	13.111.800	6.375.683	4.212.805	2.523.312

Saldo uit gewone bedrijfsvoering	9.992	2.096.377	229.958	-2.316.343
Saldo rentebaten/-lasten	1.341			1.341
Mutatie aankoopfonds	62.938		62.938	
Koersverschillen	1.618			1.618
Saldo uit bedrijfsvoering	75.889	2.096.377	292.896	-2.313.384
Toerekening Algemeen beheer	-	-1.563.667	-439.717	2.003.384

EXPLOITATIERESULTAAT	75.889	532.710	-146.821	-310.000
Overheveling subsidie	-	-146.821	146.821	-
Vrijval Bestemmingsreserve aanloopkosten uitbreiding museum	310.000			310.000
	385.889	385.889		-

28 MAART 2019

Mazars N.V.
Gewaarmerkt
voor identificatiedoeleinden

Toerekening Algemeen beheer aan functies BIS en Erfgoedwet collectiebeheer

(euro)

	Basis Infrastructuur	Erfgoedwet Collectiebeheer	
Totale baten	8.472.060	4.442.763	
OCW subsidie	-1.795.577	-2.121.592	
Subsidie Erfgoedwet Huisvesting	-1.548.015	-960.837	
Geoormerkte baten aankopen kunst	–	-1.049.578	
Baten ten behoeve van toerekening	5.128.468	310.756	
Totale lasten	6.375.683	4.212.805	
Aankopen		-1.288.491	
Lasten ten behoeve van toerekening	6.375.683	2.924.314	
Totaal baten en lasten	11.504.151	3.235.070	14.739.221
Verdeling Algemeen beheer	78.1%	21.9%	
Toerekening Algemeen beheer	1.563.667	439.717	2.003.384

Toelichting op de verdeelsleutels zoals gehanteerd in de functionele exploitatierekening 2018

Kosten per functie

Het *Handboek verantwoording cultuursubsidies musea 2017-2020* van het Ministerie van OCW schrijft voor de verdeling van kosten en opbrengsten vanuit de Categoriele exploitatierekening naar de Functionele exploitatierekening de volgende indeling naar functies voor:

1. Publieksactiviteiten
2. Collectiebeheer
3. Algemeen beheer

Toelichting op gehanteerde verdeelsleutels

Baten

Entreegelden, opbrengsten uit bruikleenverkeer en de omzet van de museumwinkel vallen volledig onder de Publieksactiviteiten.

De indirecte opbrengsten worden specifiek toegerekend aan de verschillende functies.

De opbrengsten uit private middelen worden specifiek toegerekend aan de verschillende functies. De structurele subsidie Erfgoedwet huisvesting is op basis van vierkante meters toegerekend aan de verschillende functies voor respectievelijk 58% Publieksactiviteiten, 36% Collectiebeheer en 6% Algemeen beheer.

Lasten

De personeelslasten zijn in hoofdzaak specifiek toegerekend aan de verschillende functies. Directie, secretariaat en bedrijfsbureau zijn toegerekend aan de functie Algemeen beheer. Marketing, presentatie, educatie, de tuindienst en bruikleenverkeer zijn toegerekend aan de functie Publiek. Restauratie, collectie en onderzoek en behoud en beheer zijn toegerekend aan de functie Collectiebeheer. De afdeling Technische dienst gebouwen is toegerekend op basis van vierkante meters. De afdeling Beveiliging is toegerekend aan Publieksactiviteiten voor de kosten die samenhangen met de openstelling van het museum. De kosten van de centrale meldkamer zijn toegerekend aan Collectiebeheer. De afdeling Huishoudelijke dienst is voor 50% toegerekend aan Publieksactiviteiten en voor 50% aan Algemeen beheer. De functies conservator, registrar en de Technische dienst tentoonstellingen worden gelijk verdeeld over Publieksactiviteiten en Collectiebeheer.

De huisvestingslasten zijn op basis van vierkante meters toegerekend aan de verschillende functies voor respectievelijk 58% Publieksactiviteiten, 36% Collectiebeheer en 6% Algemeen beheer.

De afschrijvingen zijn op basis van vierkante meters toegerekend aan de verschillende functies voor respectievelijk 58% Publieksactiviteiten, 36% Collectiebeheer en 6% Algemeen beheer.

De overige lasten zijn specifiek toegerekend aan de verschillende functies.

Otterlo, 26 maart 2019

E.J.H. Pelsers
Directeur

J.A. Kamps
Voorzitter Raad van Toezicht

 MAZARS

28 MAART 2019

Mazars N.V.
Gewaarmerkt
voor identificatiedoeleinden

Activiteit en bereik

Prestatieverantwoording 2018

Tentoonstellingen	2018		Activiteitenplan		2017	
	Aantal tentoonstellingen	Aantal bezoekers	Aantal tentoonstellingen	Aantal bezoekers	Aantal tentoonstellingen	Aantal bezoekers
1. Tijdelijke tentoonstellingen	10	397.312	5	350.000	8	352.381
Totaal bezoeken (2+3+4+5)		397.312		350.000		352.381
2. Reguliere bezoeken		357.383		310.000		313.577
3. Bezoeken PO		12.022		7.500		11.276
4. Bezoeken VO		27.907		32.500		27.528
5. Bezoeken MBO/HO		-		-		-
Specificatie van bezoeken totaal:						
6. Gratis bezoeken		85.781		100.000		71.340
7. Betaalde bezoeken		311.531		250.000		281.041
Overige bezoeken:						
8. Bezoeken website totaal		938.185		675.000		948.565
9. Aantal unieke bezoekers website		728.622		490.000		726.157
Overige activiteiten	Aantal activiteiten	Aantal deelnemers	Aantal activiteiten	Aantal deelnemers	Aantal activiteiten	Aantal deelnemers
10. Schoolgebonden activiteiten	29	39.929	24	45.000	28	38.804
11. Waarvan PO	19	12.022	16	20.000	20	11.276
12. Waarvan VO	10	27.907	8	25.000	8	27.528
13. Waarvan MBO/HO	-	-	-	-	-	-
14. Openbare activiteiten	14	15.000	26	7.500	9	15.000
15. Totaal overige activiteiten (10+14)	43	54.929	50	52.500	37	53.804

Het museum heeft gedurende het gehele jaar één of meerdere tijdelijke tentoonstellingen naast de doorlopende toegankelijkheid van de vaste presentatie. Bezoekersaantallen worden niet per tentoonstelling gedifferentieerd.

M. MAZARS

28 MAART 2019

Mazars N.V.
Gewaarmerkt
voor identificatiedoeleinden

Bezoekersaantallen worden geregistreerd door middel van elektronische leesogen. Deze registreren alle bewegingen van de bezoekers die tussen de paaltjes doorlopen. Het metrisch systeem geeft per twee bewegingen één registratie. Het betreft hier een onzuivere registratie, die als schatting dient te worden aangemerkt.

Het totaal geregisteerde bezoek minus het totaal van het geregisteerd aantal verkochte toegangsbewijzen en het aantal aangeboden Museumkaarten wordt aangemerkt als 'gratis' bezoek.

Binnen het schoolbezoek kan geen onderscheid gemaakt worden tussen voortgezet onderwijs en MBO en HBO. Deze categorieën worden samengevoegd gepresenteerd.

De bezoekers van de website worden vanuit Google Analytics gerapporteerd.

De overige activiteiten zijn grotendeels op schattingen gebaseerd. Er vinden ook activiteiten buiten het museum plaats waarbij het aantal deelnemers niet binnen de reguliere registratie kunnen worden opgenomen.

Kröller-Müller Museum
Houtkampweg 6
6731 AW Otterlo
+31 (0)318 59 12 41
info@krollermuller.nl
www.krollermuller.nl

 MAZARS

28 MAART 2019

Mazars N.V.
Gewaarmerkt
voor identificatiedoeleinden